

”JOSKUS HUOLI ON OLLUT TURHA, MUTTA PAREMPI KATSOA KUIN VÄHÄTELLÄ”

Oppilashuoltoryhmän näkemys koulukiusaamisesta
7.–9. luokilla Tampereella

Maija Lielähti
Marika Saari

Opinnäytetyö
Toukokuu 2011
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalisen kuntoutuksen vaihtoehtoiset
ammattiopinnot
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
 Sosiaali-alan koulutusohjelma
 Sosiaalisen kuntoutuksen vaihtoehtoiset ammattiopinnot

LIELAHTI, MAIJA & SAARI, MARIKA:

”Joskus huoli on ollut turha, mutta parempi katsoa kuin vähätellä”

Oppilashuoltoryhmän näkemys koulukiusaamisesta 7.–9. luokilla Tampereella

Opinnäytetyö 78 s., liitteet 7 s.

Toukokuu 2011

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Tampereen peruskoulujen 7.–9. luokkien oppilaiden välistä koulukiusaamisongelmaa oppilashuoltoryhmän näkökulmasta. Oppilashuoltoryhmä on moniammatillinen työryhmä, joka toimii kaikissa Tampereen kouluissa. Sen tehtävänä on vastata oppilaiden hyvinvoinnista ja tukea oppilaiden koulunkäyntiä sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, minkälaista kiusaamista yläkouluissa esiintyy, kuinka paljon kiusaamista tapahtuu sekä minkälaisia keinoja, käytäntöjä ja resursseja kouluilla on koulukiusaamisongelmaan. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös kartoittaa, kuinka kolmannen sektorin toimijana SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo voisi yhteistyössä koulujen kanssa ennaltaehkäistä ja vähentää koulukiusaamista.

Tutkimus oli laadultaan sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin sähköpostitse kyselylomakkeen avulla, joka sisälsi 16 monivalintakysymystä ja kaksi avointa, tarkentavaa kysymystä. Määrälliset kysymykset analysoitiin Digium Enterprise – ohjelman avulla ja kysymysten ristiintaulukoinnissa käytettiin Exceliä sekä Tixeliä. Avointen kysymysten analysoinnissa käytettiin sisällön analyysia. Tutkimus oli lähes kokonaistutkimus: kyselyt lähetettiin 16 yläkoululle Tampereen 20 yläkoulusta. Tutkimukseen osallistui 42 oppilashuoltoryhmän jäsentä yhteensä 14 eri yläkoulusta. Tutkimuksen vastausprosentiksi saatiin 48 %.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että kiusaamista tapahtuu eniten yläkoulun alkaessa 7. luokalla. Tutkimuksen mukaan kiusaamisen muotoina esiintyy eniten nimittelyä ja valheiden levittämistä sekä ryhmän ulkopuolelle jättämistä. Myös töniminen, netissä tapahtuva kiusaaminen sekä ryhmän sisällä tapahtuva alistaminen ovat yleisiä kiusaamisen muotoja tänä päivänä. Kartoitettaessa koulun resursseja kohdata ja hoitaa koulukiusaamisongelmaa kävi ilmi, että resurssit koetaan yleisesti hyviksi. Kuitenkaan vastaajat eivät koe koulukiusaamisen vähentyneen viimeisen kolmen vuoden aikana. Oppilashuoltoryhmän jäsenet kokivat SPR:n Nuorten turvatalon palveluista nuorten ystävötoiminnan parhaaksi tukimuodoksi koulukiusaamisongelmaan. Myös Nuorten turvatalon keskustelupalveluita, oppitunnin pitämistä nuorille ja nuorten avoimia toiminnallisia ryhmiä pidettiin toimivina tukimuotoina.

Asiasanat: koulukiusaaminen, kiusaaminen, oppilashuoltoryhmä, yläkoulu, SPR Nuorten turvatalo Tampere.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
 Tampere University of Applied Sciences
 Degree Programme in Social Services
 Social Rehabilitation

LIELAHTI, MAIJA & SAARI, MARIKA:

“Sometimes the worry has been unnecessary, but it’s better to intervene in bullying than downplay it.”

Pupils’ welfare group's view on school bullying at grades 7 to 9 in Tampere

Bachelor’s thesis 78 pages, appendices 7 pages
 May 2011

The purpose of this thesis was to study the problem of school bullying from pupils’ welfare group’s point of view at grades 7 to 9 in secondary schools in Tampere. The pupils’ welfare group is a multi-professional workgroup which works in every school in Tampere. Its function is to be responsible for pupils’ welfare and to support their attendance and the collaboration between school and home. The objective was to examine the nature of bullying taking place at schools, frequency of its occurrence, and the means, methods and resources that schools have to deal with it. Another goal in this study was to find out to what extent the FRC Emergency Youth Shelter could cooperate with schools in order to pre-empt and decrease the amount of bullying.

The approach was both quantitative and qualitative. The data was gathered via a questionnaire sent by e-mail which included 16 multiple-choice questions and two open questions. The quantitative items were analyzed with softwares called Digium Enterprise, Excel and Tixel. The qualitative items were analyzed by using content analysis. Questionnaires were sent to 16 schools out of 20 in Tampere region. 42 members of the pupils’ welfare group participated in the study, altogether 14 schools. The response rate was 48%.

The results of this study showed that bullying occurs the most in the seventh grade. Bullying consists mostly of calling names, spreading lies and excluding someone from the rest of the group. Also pushing, bullying on the Internet and oppression inside the group are common forms of bullying today. The study also showed that the school’s resources to counteract bullying were considered generally good. However, respondents felt that the amount of bullying had not decreased in the past three years.

Keywords: bullying, school bullying, Pupils’ welfare group, secondary school
 , FRC Emergency Youth Shelter

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KOULUKIUSAAMINEN.....	7
2.1 Koulukiusaamisen muodot	9
2.1.1 Psykkinen koulukiusaaminen	9
2.1.2 Sosiaalinen koulukiusaaminen.....	10
2.1.3 Fyysinen koulukiusaaminen	14
2.2 Sukupuolten väliset erot	15
3 KOULUKIUSAAMINEN RYHMÄILMIÖNÄ	17
3.1 Kiusatun rooli	20
3.2 Kiusaajan rooli	21
3.3 Muut kiusaamisprosessiin vaikuttavat roolit.....	23
4 KOULUKIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY JA PUUTTUMINEN	26
4.1 Koulun toimenpiteet kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi	26
4.2 Vanhemmat	28
4.3 KiVa Koulu -ohjelma	29
5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TOTEUTUS	32
5.1 Työelämätahona SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo	32
5.2 Opinnäytetyön kulku	34
5.3 Tutkimusmenetelmä	36
5.3.1 Kysely aineiston keruumenetelmänä	37
5.3.2 Aineiston analyysi.....	39
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	40
6 KOULUKIUSAAMISEN ESIINTYMINEN TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEISSA KOULUISSA	42
6.1 Tutkimukseen osallistuminen.....	42
6.2 Koulukiusaamisen esiintyminen ja havaitseminen.....	45
6.3 Sukupuolen vaikutus koulukiusaamistilanteisiin	58
6.4 Koulujen käytännöt ja resurssit vastata koulukiusaamisongelmaan	61
6.4.1 Koulujen hyviä käytäntöjä.....	66
6.4.2 Koulujen toimimattomia käytäntöjä	67
6.5 SPR Nuorten turvatalon mahdollisuudet koulukiusaamisongelmaan	69
7 YHTEENVETO	73
LÄHTEET.....	77
LIITTEET	79

1 JOHDANTO

Perusopetuslain mukaan opetuksen tavoite on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen (Perusopetuslaki 1998/628). Lähtökohtana on ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja kasvu hyviin tapoihin. Oppilaita tulisi kasvattaa vastuullisuuteen ja yhteistyöhön, jonka pyrkimys on ihmistenvälinen suvaitsevaisuus ja luottamus. (Valtioneuvoston asetus 1435/2001) Näiden lisäksi tavoitteena ovat elämässä tarpeelliset tiedot ja taidot. Koulun kasvatustehtävä jää kuitenkin usein karttuneisiin tietoihin ja taitoihin – suoritteisiin – nähden toissijaiseksi.

Kiusaamisen kohteeksi joutuu arviolta noin 100 000 oppilasta viikoittain (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2007, 327). Kun mukaan lasketaan koulujen henkilökunta, oppilaiden vanhemmat ja muut oppilaat, käy ilmeiseksi, ettei koulukiusaamisessa ole kyse marginaalisesta ongelmasta, vaan mittavasta ilmiöstä. Miksi koulukiusaaminen silti jatkuu viikoittaisena ja jopa päivittäisenä ilmiönä koulujen arjessa? Onko ongelmaa pyritty hoitamaan väärin menetelmin; eikö koulukiusaamista ilmiönä ymmärretä oikein? Voisiko selitys löytyä sallivista asenteista ongelmaa kohtaan? Käsityksemme ja kuulemamme mukaan Suomessa sallitaan tietty määrä kiusaamista. Perusajatus näyttäisi olevan se, että ainahan kiusaamista on ollut ja aina sitä tulee olemaan. Esimerkiksi Ruotsissa kiusaamiseen suhtaudutaan hyvin kielteisesti ja ongelma onkin laajuudeltaan vähäisempi kuin Suomessa; silti Ruotsissa ei olla tyytyväisiä maan saavutuksiin kiusaamisen vastaisessa työssä, vaan ponnistelut jatkuvat.

Keskustelu koulukiusaamisesta on viimeisen vuosikymmenen aikana noussut esille yksittäisten väkivaltaisten tekojen, kuten Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien seurauksena. Tekojen motiiveiksi on usein mainittu myös koulukiusaamisen uhriksi joutuminen. Lehtien otsikot ovat ääriesimerkkejä väkivaltaisista teoista ja näiden otsikoiden ulkopuolelle jää se ”arkinen” kouluissa tapahtuva koulukiusaaminen. Yksittäiset traagiset väkivaltaisuudet vääristävät sekä nuorten että aikuisten käsityksiä siitä, mikä on koulukiusaamista. Nuoret saattavat kokea, ettei luokassa tapahtuva juoruilu ja toisten oppilaiden loukkaavat kommentit

tit ole mitään puukolla tai tuliaseella uhkailuun verrattuna. Koulukiusaaminen on kuitenkin suurimmalta osin kaikkea muuta kuin äärimmäisiä väkivallantekoja. On toki hyvä huomioida edellä mainitut koulusurmat esimerkkeinä siitä, miten traagisia seuraamuksia koulukiusaamisella voi olla. Kaikki koulukiusaamisen seuraukset eivät kuitenkaan ole näin selvästi havaittavissa, vaan ne jäävät vaille huomiota. Silti ne haittaavat merkittävästi kiusaamisen uhriksi joutuneen koulunkäyntiä ja loppuelämää.

Opinnäytetyössämme selvennämme koulukiusaamisen käsitettä, koulukiusaamisen muotoja ja sukupuolten välisiä eroja koulukiusaamisessa. Lisäksi käsittelemme koulukiusaamista ryhmäilmionä, jossa nostamme esille kiusaamiseen osallistuvien roolit ja ryhmän keskeisen merkityksen koulukiusaamisessa. Kolmannessa kokonaisuudessa tuodaan esille koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen liittyviä seikkoja. Tässä kiinnitetään huomiota koulun ja vanhempien merkitykseen sekä vastuukysymysten jakautumiseen. KiVa Koulu -projekti on ollut merkittävä valtakunnallinen malli koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen, joten olemme halunneet tuoda myös sen esille opinnäytetyössämme. Opinnäytetyössämme on haluttu ottaa esille myös koulukiusaamista edeltävät tapahtumat, jotta ymmärrys koulukiusaamiseen johtavista tekijöistä lisääntyisi. Ennaltaehkäisyn näkökulmasta kiusaamisen merkit tulisi huomata ajoissa, jotta niihin voitaisiin puuttua ennen kuin tilanne on edennyt liian pitkälle.

Opinnäytetyössämme tutkimme koulukiusaamista Tampereen yläkouluissa 7.-9. – luokilla oppilashuoltoryhmän näkökulmasta. Näitä tutkimuksemme tuloksia tarkastelemme suhteessa muihin tutkimuksiin ja teoriaan luvussa kuusi. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka paljon kiusaamista tapahtuu, minkälaista kiusaaminen tänä päivänä on, minkälaisia käytäntöjä kouluilla on koulukiusaamisongelman hoitamiseen sekä kuinka SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo voisi kolmannen sektorin toimijana tukea ja auttaa kouluja koulukiusaamisongelman parantamisessa.

2 KOULUKIUSAAMINEN

Erimielisyydet ja konfliktit ovat väistämättömiä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Välien selvittely ei ole vaarallista, vaan sillä on oma kehityksellinen tehtävänsä. Lapset oppivat erimielisyyksien kautta tunnistamaan omia tunnereaktioitaan sekä hallitsemaan niitä ja sopimaan riitoja. Lasten välillä esiintyy kiusoittelua ja hännäämistä erilaisissa tilanteissa. Tällaiset tilanteet ovat kuitenkin vain hetkellisiä ja niiden kohteina olevat lapset vaihtuvat. Ne ovat eri asia kuin systemaattinen yhden oppilaan kiusaaminen. (Salmivalli 2003, 10.)

Christina Salmivalli (2010, 12–13) määrittelee kiusaamisen yhteen ja samaan henkilöön toistuvasti kohdistuvaksi tahalliseksi vihamieliseksi käyttäytymiseksi eli oikeastaan minkä tahansa harmin, haitan tai pahan mielen tarkoitukselliseksi aiheuttamiseksi. Kiusaaminen on vallan tai voiman väärinkäyttöä, jonka avulla kiusaaja saa yliotteen kiusatusta. Vallan tavoittelu tulisi nähdä laajasti aseman, suosion, ystävien, huomion tai muun vastaavan tavoitteluna. Kiusaaja käynnistää tällä tavoin kiusatun avulla oman asemansa kohottamisen. (Hamarus 2008, 13.) Toistuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys, kiusaaja on aina joillain tavalla kiusattua vahvempi. (Aaltonen 2007, 326; Salmivalli 2010, 13). Epätasapaino osapuolten välillä voi olla ruumiillista, henkistä tai sosiaalista (Hamarus 2008, 12). Ruumiillinen epätasapaino ilmenee erityisesti pojilla: toinen on toista fyysisesti vahvempi tai isokokoisempi. Henkinen epätasapaino on sitä, että toinen ei pysty puolustautumaan tasaveroisesti. Kiusaaja käyttäytyy alistavasti, on sanavalmis, äänekäs ja teräväkielinen tai osaa manipuloida toiset oppilaat puolelleen. Kiusattu taas on epävarma, hiljainen, pelokas ja hillitty. Sosiaalinen epätasapaino on sitä, että toisella on puolellaan enemmän kavereita, kun taas toisella ei ole välttämättä kavereita lainkaan. (Hamarus 2008, 12.)

”Kun yksi tai useampi ihminen toistuvasti ja pidemmän ajan kuluessa kohdistaa tietoista ja aktiivista kielteistä käytöstä yhtä tai useampia kohtaan tai sulkee heidät pois joukostaan.”

Tämä on Höistadin (2003, 79 – 80) määritelmä kiusaamiselle on hyvin samanlainen kuin Salmivallin määritelmä. Höistad korostaa myös sitä, että yksittäiset tapahtumat eivät vielä ole kiusaamista. Jotta voitaisiin puhua kiusaamisesta, on toiminnan oltava systemaattista, aktiivista, pahantahtoista, tiettyyn ihmiseen usein kohdistuvaa ja tietyn ajanjakson kestäväää toimintaa. (Höistad 2003, 79 – 80.)

Kaikkea koulussa tapahtuvaa häiritsevää ja aggressiivista käytöstä ei pidä käsitellä samoin, eikä kaikkeen häiriökäyttäytymiseen voida puuttua samoin keinoin. Koulukiusaaminen on oma ilmiönsä ja sen taustalla ovat erilaiset syyt kuin jonkin muun häiriökäyttäytymisen taustalla. Salmivalli (2003) korostaa, että koulukiusaamisen erottaa muusta aggressiivisesta käyttäytymisestä nimenomaan osapuolten roolijako ja keskinäiset voimasuhteet ovat varsin selkeät. Toinen oppilas on alistaja, toinen alistettu. Usein alistaja ei ole vain yksi oppilas vaan kokonainen ryhmä. Salmivallin mukaan koulukiusaamista ei ole se, mikä tapahtuu vain kerran eikä myöskään kahden tasaväkisen oppilaan välillä tapahtuva tappelu, vaikka se olisikin toistuvaa. Mietittäessä, onko jokin toiminta koulukiusaamista vai ei, olennaista ei ole se, millä keinoin kiusataan. Merkittävämpi kysymys on se, aiheutetaanko mielipahaa toistuvasti yhdelle ja samalle oppilaalle, eli onko toiminta järjestelmällistä? (Salmivalli 2003, 10–11; Salmivalli 2010, 13.)

Hamaruksen (2008) määritelmä kiusaamiselle poikkeaa tietyiltä osin merkittävästi Salmivallin ja Höistadin määritelmistä. Ehkä yleisin tapa on määritellä kiusaaminen tapahtumasarjaksi, jossa yksi tai useampi oppilas alistaa toistuvasti henkisesti, ruumiillisesti tai sosiaalisesti, epäsuoraan tai suoraan toista oppilasta. (Aaltonen ym. 2007, 326). Hamarus nostaa esille kiusaamisen määrittelyssä jatkuvuuden ja toistuvuuden vaatimuksen. Hän näkee ongelmallisena sen, jos vain toistuva, pitkään jatkunut toiminta nähtäisiin kiusaamisena. Tällöin pitäisi myös pystyä sanomaan, kuinka kauan kiusaamista pitää tapahtua, jotta sitä voitaisiin kutsua kiusaamiseksi. Toinen ongelma on kiusaamisen sallivuus. Koulukiusaaminen ilmiönä tulee määritellä laajemmin kuin toistuvana kiusaamisena, jotta kiusaamisen jatkumiselle ei anneta lupaa, vaan kiusaamiseen voidaan puuttua jo varhaisessa vaiheessa. ”Mitä varhaisemmassa vaiheessa kiusaamiseen puututaan, sitä helpompaa ja

tehokkaampaa puuttuminen on, koska roolit eivät ole vielä ehtineet vakiintua oppilaiden kesken.” (Hamarus 2008, 12,14.)

Tutkijoiden näkemyksissä kiusaamisen jatkuvuuden merkityksestä sen määrittelyssä on siis eroja. Salmivallin (2003, 11) mukaan kavereiden välillä tapahtuva nahistelu ei ole koulu-kiusaamista, vaikka se olisikin jatkuvaa. Tällöin voitaisiin päätellä, että oleellinen kysymys koulukiusaamisen määrittelyssä onkin epätasaväkisyys oppilaiden välillä ja tiedostettu mielipahan aiheuttaminen toiselle. Kaikkien kolmen määrittelyssä on yhteistä kuitenkin tietoisuus kiusaamisesta, systemaattisuus, tahallisuus ja voimasuhteiden epätasapaino.

2.1 Koulukiusaamisen muodot

Kiusaaminen voidaan ryhmitellä usealla eri tavalla, mikä kertoo ehkä siitä, että meillä ei ole vielä täysin vakiintuneita käsitteitä kiusaamisen kuvaamiseen. Kiusaamisen ryhmittelystä tekee haastavan myös se seikka, että kiusaamisessa ei useinkaan ole kyseessä vain yksi kiusaamismuoto. Tekojen muoto ei koskaan määrittele sitä, onko kysymys kiusaamisesta vai ei: ratkaisevaa on tekojen systemaattisuus. Fyysiseen kiusaamiseen liittyy usein myös sanallista kiusaamista ja sukupuoleen kohdistuva häirintä on usein luonteeltaan sekä fyysistä että psyykkistä ja sosiaalista. Kiusaaminen voidaan jakaa myös epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen. Epäsuora kiusaaminen on juoruilua, selän takana pahaa puhumista tai eristämistä ryhmästä. Suora kiusaaminen on lyömistä, potkimista, huutamista ja haukkumista. Kiusaaminen voidaan myös jaotella psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen kiusaamiseen. (Aaltonen ym. 2007, 327; Hamarus 2008, 45; Salmivalli 2010, 14.) Tässä opinnäytetyössä käytämme viimeksi mainittua.

2.1.1 Psyykkinen koulukiusaaminen

Psyykkisellä kiusaamisella tarkoitetaan sanoin, elein ja ilmein tapahtuvaa kiusaamista. Sanallinen kiusaaminen tarkoittaa sanojen kautta toiselle aiheutettua mielipahaa. Se voi olla

uhkailua, haukkumista, nimittelyä, pilkkaamista, ivailua ja halventavaa tapaa puhua toisesta. Sanallinen kiusaaminen voi myös olla epäsuoraa, jolloin se tarkoittaa juorujen ja huhujen levittämistä. Sanallista kiusaamista on myös lappujen kirjoittaminen sekä tekstiviestien ja sähköpostien lähettäminen kiusaamistarkoituksessa. Sanallista kiusaamista voi vahvistaa elein ja matkimalla. Tämän tarkoituksena on osoittaa kiusatulle halveksuntaa ja samalla vahvistaa kiusaajan asemaa yhteisössä. Huokailut, silmien pyörittelyt ja kuiskuttelut on tärkeää ottaa puheeksi opettajan toimesta. Tällä tavoin oppilaille viestitetään siitä, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen ollaan valmiita puuttumaan. Yhteisö, jossa oppilaat pelkäävät tulevansa kiusatuksi, nimittelystä on voinut tulla yleinen viestimisen tapa. Tilanne voi muuttua vielä pahemmaksi, jolloin haukkumiseen käytettyjen nimitysten merkitykset laajenevat ja samalla kiusaamiseen liitetään uusia muotoja, kuten eristämistä ja fyysistä väkivaltaa. (Hamarus 2008, 46 – 47; Höistad 2003, 82 -84.) Salmivalli on sanonut artikkelissa (Apu. Elämää kiusaamisen jälkeen, 2011), että kiusaamisen yleisin muoto on sanallista; julkista nolaamista ja nöyryyttämistä, nimittelyä ja haukkumista.

Elein ja ilmein tapahtuva kiusaaminen on kiusaamisen muodoista tavallisin ja vaikeimmin havaittavissa. Se on hiljaista kiusaamista ja usein erityisen hienovaraista. Se on katseen välttämistä, tuijottamista, merkitsevien silmäysten vaihtamista, ilveilyä, huokailua, vaikeumista, selän kääntämistä, toisen puhuttelun väistämistä ja toisen kohtelemista kuin hän olisi ilmaa. Useasti tätä tapahtuu opettajien katseilta piilossa, mutta myös avoimesti luokassa. Tällä tavoin tapahtuvasta kiusaamisesta on myös helppo puhua itsensä syyttömäksi, kuten ”minä vain huokailin” tai ”eikö täällä saa hengittää?”. Tämän tyyppisen kiusaamisen uhrin ovat usein hiljaisia ja huomaamattomia eivätkä he pidä itsestään meteliä tai kerro kokemastaan. (Höistad 2003, 80 – 81.)

2.1.2 Sosiaalinen koulukiusaaminen

Sosiaalisen kiusaamisen tavoitteena on vaikuttaa vuorovaikutus- ja ystävyysuhteisiin. Seuraavaksi on kerrottu sosiaalisen koulukiusaamisen eri muotoja, joita ovat syrjiminen, eris-

täminen, suhdekriisi, sähköinen ja ärsytyksestä johtuva kiusaaminen sekä tiedostamaton kiusaaminen.

Syrjimisessä on kyse ryhmätoiminnasta, jossa yksilö jätetään yksin ryhmän ulkopuolelle. Syrjimisen jatkuessa oppilas suljetaan pois ryhmästä, yhteisön ulkopuolelle, jolloin syrjiminen on muuttunut eristämiseksi. Oppilaan yksin jättäminen vain edistää entisestään kiusatuksi joutumista, koska silloin kiusatulla ei ole kavereita puolustamassa häntä. Oppitunneille kiusaamisessa kysy on usein kiusatun ryhmän ulkopuolelle jättämisestä. Kun kiusaaminen on syrjimistä, sitä on vaikea huomata ja puuttua siihen. Kiusattuun voidaan suhtautua välinpitämättömästi ja osoittaa näin hänelle, ettei hän ole mitään. Kiusatut myös usein itse kokevat, että heille ei vain löydy kaveria kyseiseltä luokalta. (Hamarus 2008. 47–48; Lämsä 2009, 61, 63.)

Syrjimisen havaitsemisessa on myös toinen ongelma. Syrjitty oppilas saatetaan tilapäisesti ottaa ystäväksi ”paremman puutteessa”. Oppilailla on oma nuorisokulttuurinsa ja jonkin oppilaan poikkeaminen tästä vallitsevasta kulttuurista voi olla syynä syrjimiselle. Oppilas, joka poikkeaa vallitsevasta kulttuurista, jätetään ryhmän ulkopuolelle ja hänestä puhutaan muun yhteisön kesken. Tämä vahvistaa yhteisön normia hyväksyttävistä ihanteista ja samalla vahvistaa kiusatun eroa yhteisöstä. (Hamarus 2008 48–49.) Ryhmässä vallitsevat normit vaikuttavat yksilöiden käytökseen, mutta on hyvä muistaa, että ryhmä itse omalla toiminnallaan luo ja ylläpitää normeja. Normit tulevat näkyviksi juuri yksilöiden toiminnan kautta. (Salmivalli 1999, 50–51.)

Ryhmä- ja parityöskentelyssä opettaja voi havaita syrjinnän merkkejä, jos oppilaat itse vallitsevat parinsa ja ryhmänsä. Eristämiseen liittyy usein inhoa: kiusattu on inhottava tai jollakin tavalla ”likainen”. Eristäminen voi laajentua myös koskemaan kiusatun tavaroita: tavarat voivat olla ”likaisia”, eikä niihin haluta koskea. Kiusaaminen voi myös ilmetä pakenemisena kiusatun luota, fyysisenä eristämisenä. Tämä voi ilmetä leikkinä, jossa kaikki juoksevat karkuun kiusatun nähdessään. Ne oppilaat, jotka eivät aktiivisesti kiusaa, eivät uskalla olla syrjityn oppilaan kanssa tekemisissä sosiaalisen paineen takia. (Cantell 2010, 127; Hamarus 2008 49 – 50.)

Eristämistä voi olla myös mukaan ottavaa eristäminen. Kiusattu otetaan ryhmään mukaan, mutta samalla hänelle osoitetaan, ettei hän kuulu ryhmään. Kiusattu saa olla fyysisesti läsnä, mutta sosiaalisesti hänet on eristetty. Ystävien kautta saadaan sosiaalista valtaa. Eristämisessä katsotaan, että kiusattu ei saa ystäviä eikä näin ollen myöskään sosiaalista valtaa. Yksilön lisäksi voidaan syrjiä kokonaista luokkaa. Silloin kyseinen luokka poikkeaa jollain tavalla yleisestä normista, esimerkiksi muun kielinen luokka. (Hamarus 2008, 51 – 52.)

Suhdekriisillä alkavalla kiusaamisella tarkoitetaan kiusaamista, jossa osapuolet ovat olleet ennen ystäviä, mutta heille on syntynyt välirikko. Tämän tyyppiseen kiusaamiseen voi liittyä kolmas osapuoli, jonka suhde vaikuttaa kahden muun oppilaan suhteeseen niin että seurauksena on kiusaamisen alkaminen. Tämä on mahdollisesti yleisempää tyttöjen keskuudessa. Tyttöillä esimerkiksi ystävien seurustelu saman pojan kanssa peräkkäin voi rikkoa ystävysten välit. Nuorilla on kulttuurinen normi siitä, että ystävän on oltava luotettava ja poikaystävän vaihto liittyy ystävän pettämiseen. Nuorten yhteisössä normin rikkominen katsotaan hyväksi syyksi kiusaamiselle. Tämän tyyppisen kiusaamisen syyn selvittäminen voi olla hyvin hankalaa ja siihen linkittyy monien yksilöiden välisiä suhteita. Tällaisessa kiusaamisessa pitäisi päästä keskustelemaan kiusaamisen syistä avoimesti eikä vain puhua sen seurauksista. (Hamarus 2008, 65 – 67.)

Kännyköistä ja tietokoneista on tullut tämän hetken nuorten keskuudessa osa sosiaalista vuorovaikutusta. Tämä on myös mahdollistanut uusia keinoja kiusaamiselle. Netissä tapahtuvaa kiusaamista edesauttaa nimettömyyden mahdollisuus, aikuisten poissaolo ja netissä läsnä oleva suuri ja suurelta osin tuntematon yleisö. Suomessa ei ole vielä täysin vakiintunut termiä sähköiselle kiusaamiselle. Sähköinen kiusaaminen ja englannin kielestä johdettu termi saippaus voisivat olla sopivia. Sähköinen kiusaaminen voidaan jakaa kahteen osaan, kännykkäkiusaamiseen ja nettikiusaamiseen. (Hamarus 2008, 71.)

Kännykkäkiusaamisen muotoja ovat loukkaavat puhelut tai tekstiviestit, sanallinen uhkailu tai kiristys ja tekstiviestit ilman lähettäjä tietoja. Kännykät mahdollistavat myös kuvien ja videopätkien kuvaamisen kiusatusta. Netin välityksellä voidaan kiusata lähettämällä sähkö-

postejä, käymällä keskusteluita keskustelupalstoilla ja galleriasivuilla, laittamalla kuvattua materiaalia nettiyhteisöihin ilman asianomaisen suostumusta ja näitä kommentoimalla. Nettikiusaamisessa on samat piirteet kuin kännykkäkiusaamisessa: uhkailu, pilkkaaminen ja kiristäminen. Netissä tapahtuvan kiusaamisen tyypillinen piirre on nimettömyys. Netin välityksellä tapahtuvassa kiusaamisessa oleellista ovat tarinat ja juorut. Ne saadaankin nopeasti laajan yleisön tietoon ja nimettömyyden turvin viestit ovat usein julmempia kuin kasvotusten tapahtuvassa kiusaamisessa. Netin kautta voi kiusaajalle tulla houkutus kiusaajalle sellaiseen käyttäytymiseen, mihin ei kasvotusten syyllistyisi. Nettikiusaaminen ja reaali-ilman kiusaaminen tapahtuvat usein yhtäaikaisesti. Nettikiusaaminen onkin luonut uusia haasteita kiusaamiseen puuttumiseen, mutta yhtenä ennaltaehkäisevänä keinona on aikuisten tutustuminen lasten ja nuorten käyttämiin sivustoihin ja ammatti-ihmisten osallistuminen ohjaavasti lasten nettikeskusteluihin. (Hamarus 2008, 71 – 74; Lämsä 2009, 65.)

Vaikka nettikiusaaminen on saanut paljon julkisuutta, se on Salmivallin mukaan kiusaamisen harvinaisin muoto. Edelleenkin suurin osa kiusaamisesta tapahtuu koulun pihalla, jossa kiusaaja saa välittömän sosiaalisen palkkionsa, kun toiset nauravat kiusatulle. Tämä palkkio jää nettikiusaamisessa saamatta tai se tulee viiveellä. (Apu. Elämää kiusaamisen jälkeen, 2011.)

Sosiaaliseen kiusaamiseen voidaan lukea kuuluvaksi myös ärsytyksestä johtuva kiusaaminen. Tässä kiusaajat katsovat, että ärsytyksestä johtuva kiusaaminen on kiusatun itse aiheuttamaa. Ärsyttävässä kiusaamisessa kiusatun rooli poikkeaa. Hän ei olekaan ujo ja hiljainen eikä tyydy hänelle asetettuun asemaan vaan pyrkii toistuvasti ryhmään mukaan. Tämän tyyppisen ”tunkeilun” oppilaat mieltävät ärsyttäväksi ja se johtaa lopulta siihen, että kiusaajat pitävät kiusaamistaan oikeutettuna ja kiusattu itse on syyllinen kiusaamiseen. Ärsytyksestä johtuvassa kiusaamisessa kiusattu ottaa kiusaamisesta huolimatta itselleen valtaa ja samalla rikkoo yhteisön normia. Kiusaamisessa on normi, että kiusatun tulee tulla kiusatuksi ja käyttäytyä sen aseman mukaisesti, alistumalla toisten määrittelemään rooliin. Ärsyttäväksi kuvatut oppilaat pyrkivät liian nopeasti luomaan sosiaalisia suhteita ja tulkitsevat pienetkin eleet suureksi ystävyuden merkiksi. Ryhmästä eristäminen aiheuttaa myös usein tämän tyyppisissä ihmisissä suurempaa yritystä ryhmään mukaan pääsemiseen. (Aaltonen

ym. 2007, 329; Hamarus 2008, 67–69.) Mikään teko ei kuitenkaan anna kiusaajille oikeutta kiusaamiseen. Jokaisella oppilaalla on oikeus käydä koulua turvallisesti ja velvollisuus asialliseen käytökseen toisia kohtaan. (Perusopetuslaki 1998/628.)

Tiedostamaton kiusaaminen on yhteisön sisällä tapahtuvaa huomaamatonta kiusaamista. Siinä joko kiusattu, kiusaaja tai muu yhteisön jäsen ei tiedosta kiusaamista tapahtuvan ja omaa rooliaan kiusaamisessa. Kiusaaminen saattaa verhoutua esimerkiksi epäreiluun leikkiin ja aikuisille kantelua pidetään aiheettomana. Tiedostamattomassa kiusaamisessa on kyse sosiaalisista suhteista ja toimimisesta niiden mukaisesti; sosiaalisten toimintojen virheellisestä tulkitsemisesta ja reagoimisesta. Kiusaaja voi olla aidosti hämmästynyt siitä, että hänen käytöksensä on tulkittu loukkaavaksi. (Cantell 2010, 128; Hamarus 2006, 90–91.) Koulukiusaamisessa on kysymys subjektiivisesta kokemuksesta. Jokainen tietää ja tuntee omakohtaisesti, milloin kyse on ollut kiusoittelemasta ja milloin kiusaamisesta. Tästä syystä ei ole keskeistä löytää yksiselitteistä määritelmää kiusaamiselle. (Aaltonen 2007, 326.) Koulukiusaaminen määritellään yleisesti tiedostetuksi mielipahaksi, mutta tiedostamattomassa kiusaamisessa joko kiusattu ja kiusaajat eivät ole tiedostaneet kiusaamista. Kuitenkin joku yhteisön jäsenistä on kokenut toiminnan kiusaamisena eikä sitä näin ollen voi ohittaa tai jättää selvittämättä.

2.1.3 Fyysinen koulukiusaaminen

Fyysisellä kiusaamisella tarkoitetaan tönimistä, lyömistä, potkimista ja muuta fyysistä väkivaltaa. Fyysinen väkivalta voidaan kuitenkin naamioida vahingoksi tai leikiksi. Oppitunneilla kiusatuksi joutumisen riski on suurin taito- ja taideaineiden tunneilla, koska toiminta poikkeaa tavanomaisesta luokkahuoneopetuksesta. Erityisesti liikuntatunneilla on usein helppo saada fyysinen kiusaaminen näyttämään leikiltä tai urheilulajiin kuuluvalla, kuten tahallisesti liian rajut taklaamiset. (Höistad 2003, 85; Lämsä 2009, 62–63.) Fyysinen päälle käyminen on helpoin havaita ja se on yleisempää poikien keskuudessa. Äkillinen fyysinen päälle käyminen voi olla alku kiusaamiselle tai sitten pitkään jatkuneen kiusaamisen tulos. Räjähävä, äkillinen ja väkivaltainen kiusaaminen on usein niin näkyvää, että siihen puutu-

taan koulussa nopeasti. Tämän tyyppinen kiusaaminen on myös helposti jälkeenpäin todistettavissa ruhjeiden, mustelmien ja rikkimenneiden vaatteiden tai esineiden avulla. Äkillinen fyysinen päälle käyminen voi olla kertaluontoista ja se saattaa kohdistua myös täysin ulkopuoliseen ilman mitään näkyvää syytä. (Hamarus 2008, 53 – 54.)

Toistuvat tappelutilanteet voivat olla myös kiusaajan tapa pitää yllä sosiaalista asemaansa yhteisössä. Tällaisissa tilanteissa voi olla pohjimmiltaan kyse myös kiusaajan pelosta: hän pelkää itse tulevansa kiusatuksi ja varmistaa omalla kiusaamisella oman kiusaamattomuutensa. Oppilaat, jotka haluaisivat puuttua tilanteeseen, eivät välttämättä uskalla pelätessään itse joutuvansa silloin väkivallan kohteeksi. (Hamarus 2008, 55 – 56.)

2.2 Sukupuolten väliset erot

Tyttöjen ja poikien kiusaamistavat eroavat toisistaan. Poikien ja tyttöjen erot käyttäytymisessä tulevat myös ilmi erilaisissa kiusaamisen muodoissa. Nimittely, uhkailu ja haukkuminen ovat kaikkein tavallisimpia kiusaamisen muotoja sekä tyttöjen että poikien keskuudessa, mutta epäsuora kiusaamista esiintyy enemmän tyttöjen keskuudessa ja suoraa kiusaamista poikien välillä. (Salmivalli 1999, 38).

Poikien ja tyttöjen eroille näyttää aggressioitaan ja erilaisille kiusaamisen muodoille voi olla useita selityksiä. Yksi selitys on, että epäsuoran aggression harjoittaminen vaatii niin sanottua sosiaalista älykkyyttä. Tyttöillä on tavallisesti enemmän sosiaalista älykkyyttä eli ihmissuhdetaitoja, kykyä havainnoida ympäristöä ja kykyä vaikuttaa toisten mielipiteisiin hienovaraisesti. Näin ollen tytöillä on paremmat edellytykset epäsuoraan kiusaamiseen. Toinen selitys on tyttöjen ja poikien vertaisryhmien erilaiset luonteet. Pojat harrastavat useammin pelejä ja leikkejä, joissa yhdessä tekeminen korostuu. Tytöt taas keskustelevat, uskoutuvat toisilleen ja kertovat salaisuuksia. Tytöt myös odottavat ystävyysuhteiltaan enemmän läheisyyttä ja lojaaliutta ja ovat riippuvaisempia ystävistään kuin pojat. Tyttöjen vertaissuhteet tarjoavat ympäristön epäsuoraan kiusaamiseen. (Salmivalli 1999, 39 – 43.)

Yksi syy erilaiseen kiusaamiskäyttäytymiseen voi olla tyttöihin ja poikiin kohdistuvat erilaiset käyttäytymisodotukset ja -vaatimukset. Tyttöjen ja poikien aggressioihin suhtaudutaan eri tavalla. Tyttöjen avointa aggressiivisuutta ei kulttuurissamme hyväksytä eikä siihen rohkaista (Salmivalli 1999, 44). Tyttöjen odotetaan käyttäytyvän hiljaisemmin ja heitä hysytellään, jos he ovat yhtä äänekkäitä kuin pojat. Tyttöihin kohdistuvat ”kiltin tytön” odotukset. Pojilla on kulttuurissamme suurempi vapaus ilmaista aggressioitaan; he saavat melua ja riehua. (Höistad 2003, 93 – 94.)

Poikien harjoittama kiusaaminen on tyypillisesti suoraa aggressiivista käyttäytymistä. Kiusaaminen ilmenee ulkoisesti ollen sekä fyysistä että sanallista. Poikien kiusaaminen on usein äänekkästä, meluisaa ja näkyvää. Poikiin kohdistuva kiusaaminen on tyypillisesti tönnimistä, tavaroiden ottamista ilman lupaa, lyömistä ja potkimista. (Aaltonen ym. 2007, 329; Salmivalli 1999, 37). Poikien harjoittama kiusaaminen huomataan herkemmin kuin tyttöjen. Kun kiusaamiseen kiinnitetään huomiota, saattavat pojat torjua huomion sanomalla, että se oli vain ”leikkiä” tai ”kyllä sen verran pitää kestää”. (Höistad 2003, 94 – 95; Lämsä 2009, 63.)

Ympäristön on vaikeampaa huomata tyttöjen harjoittamaa kiusaamista. Vaikka tytöt ovat osin omaksuneet poikien tapaa kiusata, on heillä silti oma kiusaamiskulttuurinsa. Tyttöjen aggressio on tyypillisesti epäsuoraa ja manipulatiivista. Tyttöillä on tavallista, että he käyttävät kiusaamisessa sosiaalisia taitojaan. Tyypillistä on hiljainen ja henkilökohtaisella tasolla tapahtuva kiusaaminen. Tytöt löytävät toistensa heikkoudet ja käyttävät niitä hyväkseen. Tyypillistä ovat sanalliset loukkaukset, kiusatun jättäminen sosiaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle, juorujen levittäminen, ilmeet, eleet ja kuiskailu selän takana. (Höistad 2003, 95; Lämsä 2009, 63.) Useissa tutkimuksissa on todettu, että tytöt joutuvat useammin epäsuoran kiusaamisen kohteeksi kuin suorien, avointen hyökkäysten kohteeksi (Salmivalli 1999, 37). Epäsuoraa kiusaamista on tutkittu vähemmän kuin suoraa kiusaamista. Tämä johtuu osin siitä, että tyttöjen harjoittamaa kiusaamista on vaikeampaa tavoittaa tutkimusmenetelmin. (Salmivalli 1999, 36.)

3 KOULUKIUSAAMINEN RYHMÄILMIÖNÄ

Koulukiusaaminen tapahtuu yleensä ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Koulukiusaaminen ei ole ainoastaan kiusaajan ja kiusatun välinen kahdenkeskinen tapahtuma vaan se koskettaa eri tavoin myös monia muita luokan oppilaita ja vaikuttaa näin ollen niin luokkatasolla kuin koko koulun tasolla. Kiusaamistilanteessa on tyyppillisesti läsnä muitakin kuin kiusaaja ja kiusattu, ja nekin, jotka eivät ole läsnä kiusaamistilanteessa, ovat yleensä tietoisia kiusaamisesta. (Salmivalli 1999, 33, 46.)

Jokainen ihminen kuuluu elämänsä aikana erilaisiin ja monenlaisiin ryhmiin. Varhaisin ryhmä lapselle on yleensä oma perhe, jossa tapahtuva vuorovaikutus on ensiarvoisen tärkeää lapsen kehitykselle ja sosiaalistumiselle. Myöhemmin lapsen elämään tulee myös muita ryhmiä, joihin hän kuuluu. Sosiaalipsykologia erottaa toisistaan ryhmän ja joukon käsitteen. Joukolla tarkoitetaan satunnaisesti samaan paikkaan valikoituvia ihmisiä. Ryhmällä sen sijaan tarkoitetaan suhteellisen pientä määrää ihmisiä, jotka ovat keskenään vuorovaikutuksessa ja jotka mieltävät itsensä saman ryhmän jäseniksi, heillä on siis kaikilla jonkinlainen tunne ryhmään kuulumisesta ja ryhmän jäsenillä on myös jokin yhteinen tavoite tai tarkoitus, jonka vuoksi ryhmään kuulutaan. Lisäksi ryhmän toimintaa säätelee yhteisesti jaetut normit, eli säännöt. (Salmivalli 1999, 11.) Näin ollen myös koululuokkaan kuuluvista oppilaista muodostuu ryhmä. Tämän lisäksi kouluissa voi olla myös monia muita ryhmiä, kuten ystäväporukoita eri luokilta tai harrastustoimintaryhmiä.

Lapsille ja nuorille vertaissuhteet ja vertaisryhmään kuuluminen on kaikissa ikävaiheissa erittäin merkityksellistä ja tärkeitä. Vertaissuhteilla on merkitystä niin yksilön psyykkiselle, sosiaaliselle kuin fyysiselle hyvinvoinnille (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008, 94). Nuoruudessa kuitenkin vaihtelevat tarve kuulua ryhmiin ja tarve olla yksin Nuoruusiässä tarvitaan myös yksinoloa, koska pikkuhiljaa opetellaan olemaan omillaan tunteineen ja vastuineen. Tässä opettelussa tärkeitä on tarve liittyä omien ikätovereiden seuraan tai nuorien alakulttuureihin. Kun yksinolosta käytetään sanaa yksinäisyys, sillä usein tarkoitetaan yksin jäämisen, yksinolon tunnetta joka ei ole oma valinta. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne &

Vanhala 2010, 46–47.) Teini-ikäisen yksinäisyys, ryhmien ulkopuolelle jääminen, saattaa vaikuttaa nuoren kehitykseen erittäin haitallisesti ja lisää syrjäytymisen riskiä myös myöhemmällä iällä, tämän vuoksi ryhmään kuulumisen ja ryhmässä hyväksytyksi tuleminen on nuorelle erittäin merkityksellistä.

Siirryttäessä ala-asteelta yläasteelle koululuokat muuttuvat ja näin ollen nuorella on edessä uuteen vertaisryhmään kiinnittyminen. Useimmiten kiusaamista tapahtuukin eniten juuri yläkoulun alkaessa ja ryhmäjakojen muuttuessa. Vertaisryhmät vaikuttavat monin tavoin nuoren käyttäytymiseen ja yksilönkehitykseen. Vertaisryhmissä opitaan esimerkiksi sosiaalisia taitoja ja empatiakykyjä, niissä opitaan tekemään kompromisseja, ystäväystymään sekä käsittelemään erilaisia vuorovaikutussuhteista nousevia tunteita. Kouluystävät ovat nuorille sosiaalisia malleja, joilta opitaan kaikenlaista käyttäytymistä, niin toivottuja kuin ei-toivottuja malleja. (Salmivalli 1999, 12–14.)

Koulussa syntyvissä ryhmissä nuorilla on erilaisia rooleja. Kaikki nuoret eivät tule vertaisryhmässään hyväksytyksi vaan heidät saatetaan torjua. Salmivalli jakaa nuorten roolit vertaisryhmissä ryhmässä saavutetun statuksen eli sosiaalisen aseman mukaan viiteen eri tyyppiin, joita ovat suositut, torjutut, keskimääräisessä asemassa olevat, huomiotta jätetyt ja ristiriitaisessa asemassa olevat nuoret. Ristiriitaisessa asemassa olevista nuorista muut nuoret sekä pitävät paljon että eivät pidä ollenkaan, keskimääräisessä asemassa olevista nuorista sekä pidetään että ei pidetä, huomiotta jätettyjä ei juurikaan huomioida, torjutut saavat paljon negatiivista palautetta muilta ja suosituista nuorista pidetään yleisesti paljonkin. Suosittuihin nuoriin kuuluu Salmivallin mukaan noin 10–15 prosenttia kaikista peruskouluikäisistä, ja suunnilleen yhtä moni tulee vertaisryhmässään torjutuksi. (Salmivalli 1999, 14–15.) Vertaisryhmässä saavutettu status vaikuttaa nuoren käyttäytymiseen, minäkuvaan ja itsetuntoon.

Kiusaaminen vaikuttaa yksilöiden lisäksi myös koko luokkayhteisöön. Kiusaava yhteisö on usein vain näennäisesti yhteisöllinen, eikä yhteisöllisyys tosiasiaissa ole eheää. Tällöin yhteisöllisyys on rikkinäistä ja se perustuu pelolle ja vallan väärinkäyttämislle. Kiusaavassa

koulussa oppimisympäristö koetaan turvattomaksi ja kouluviihtyvyyttä heikoksi. (Hamarus 2008, 75–77.)

Koulukiusaamiseen johtavat tapahtumat ja kiusaaminen voidaan nähdä prosessina. Kiusaamisen prosessin tiedostamisen kautta kiusaamiseen voisi olla mahdollisuus puuttua aikaisemmin ja se helpottaa ymmärtämään kiusaamisen syntymistä ja kiusaamista ilmiönä.

Kiusaamisen prosessi etenee vähitellen havaittujen ja tuotettujen eroavaisuuksien seurauksena vieroksuntaan. Oppilaiden vuorovaikutus on hienovaraista elein ja ilmein tapahtuvaa, mutta sillä saadaan osoitettua jollekin oppilaalle, että hänestä ei pidetä. Yhtenäiset eleet ja ilmeet liittävät kiusaajat yhteen. Vieroksunnan kohteeksi joutunut oppilas tässä vaiheessa joko vetäytyy syrjään tai yrittää olla välittämättä toisten toiminnasta häntä kohtaan. (Hamarus 2008, 57.) Koulussa kiusaamisen prosessi lähtee usein liikkeelle harmittoman tuntuisista tilanteista. Syynä voi myös olla jokin yksittäinen nolo tapahtuma, jonka muut muistavat ja jolle nauretaan. (Lämsä 2009, 64.)

Kiusaamisen prosessin seuraava vaihe on nimittely. Vieroksutulle oppilaalle keksitään nimityksiä, jotka viittaavat hänen eroavaisuuteensa muusta yhteisöstä. Pienimuotoisen leikin varjolla tapahtuva nimittely muuttuu pikku hiljaa kovemmaksi ja lopulta nimittelyyn liittyy nöyryyttämistä ja alistamista. Kun sitä on jatkunut tarpeeksi pitkään, yhteisössä on muodostunut kuva kiusatusta tietynlaisena oppilaana. Koska kiusaamisen alkaa usein pienimuotoisena koko luokan hupina, on opettajan vaikea havaita ketä kiusataan ja tapahtuuko tässä kiusaamista vai leikin laskua. Näin ollen puuttumisen kynnyksensä saattaa olla korkea ja vaikeasti havaittavissa.

Kiusaaminen pysyy yllä niin kauan kuin on ”meitä” ja ”heitä”. Joskus kiusaaminen jatkuu yhteisössä aaltomaisena prosessina. Kiusaamiseen puututaan jonkin verran, usein oppilaan tai vanhemman aloitteesta, mutta kiusaaminen ei lopu kokonaan vaan se muuttuu hetkellisesti siedettäväksi. Hamaruksen mukaan (2008, 64) tämän tyyppinen prosessi heikentää luottamusta siihen, että kiusaamiseen voidaan oikeasti vaikuttaa. Tällainen ilmapiiri luo turvattomuutta oppilaiden keskuudessa. Kiusaamisessa kiusaaja saa palkinnon voittaessaan

uhrinsa. Tästä jää onnistumisen tunne, jos kiusaamisesta ei ole negatiivisia seurauksia. (Aaltonen ym. 2007, 330.) Prosessi, jossa kiusaamiseen puututaan ja se loppuu luo luottamusta siitä, että kiusaaminen havaitaan, siihen oikeasti puututaan ja puuttumisella on vaikutusta. Tämä luo sosiaalista turvallisuutta ja edistää kiusaamisen vastaista mielikuvaa. (Hamarus 2008, 64–65.)

3.1 Kiusatun rooli

Kuka tahansa ei joudu kiusatuksi yhtä todennäköisesti. Kiusatuksi joutumisen riskiä lisäävät muun muassa lapsen arkuus, epävarmuus ja huono itsetunto. Myös ulkoiset ominaisuudet, kuten poikkeava ruumiinrakenne tai erilainen vaatetus saattavat nostaa kiusatuksi joutumisen riskiä (Salmivalli 2010, 38.) Myös uutena ryhmään, kuten uuteen luokkaan, tuleminen saattaa nostaa kiusatuksi joutumisen riskiä (Aaltonen 2007, 328). Kiusatun reagoitapa pienimuotoiseen nimittelyyn tai piikittelyyn, olisi se sitten malttinsa menettäminen tai alistuminen, voi altistaa hänet kiusaamiselle vastaisuudessakin (Lämsä 2009, 60).

Vaikka jotkin lapsen tai nuoren ominaisuudet lisäävät riskiä joutua kiusatuksi, tulee muistaa että kiusaaminen ei koskaan ole heidän omaa syytään tai heidän vastuullaan. Ujous ja epävarmuus eivät ole kiusatun vikoja vaan hänen ominaisuuksiaan, joiden kanssa hän ansaitsee muiden hyväksynnän. Vaikka kiusattu itse toimisi muita kohtaan väärin, ei ole sellaista syytä, joka oikeuttaisi systemaattisen kiusaamisen. Perusopetuslain (1998/628) mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen koulun käyntiin ja myös velvollisuus asialliseen käytökseen toisia kohtaan. (Salmivalli 2010, 38–39.)

Aaltosen ym. mukaan (2007, 328) kaikki oppilaat joutuvat kiusaamiskokeilujen kohteiksi. Joukko näiden kokeilujen jälkeen tulee kiusatuiksi. Kiusaamisen uhri on ominaisuuksiltaan usein turvaton, ahdistunut ja pelokas, näiden lisäksi kiusattu on usein varovainen, erityisen vetäytyväinen, herkkä ja hiljainen. (Aaltonen ym. 2007, 328.)

Pieni osa kiusatuista on niin sanottuja provosoivia uhreja tai kiusaaja-uhreja. Tällaiset nuoret ovat aggressiivisia ja he usein tahallaan hännäävät ja ärsyttävät toisia sekä kiusaavat itseään huomattavasti heikompia, joutumalla samalla itse kiusatuksi. Heillä on usein monenlaisia oireita sekä psykososiaalisia ongelmia. Kiusaajauhrit tai provosoivat uhrit ovat kuitenkin suhteellisen pieni ryhmä kiusatuista, paljon tavallisemmin kiusatut ovat epäaggressiivisia, ujoja ja epävarmoja nuoria. (Salmivalli 2010, 38.)

Kiusaaminen saattaa vaikuttaa kiusattuun vakavin seurauksin. Erään tutkimuksen mukaan skitsofreniaa sairastavien taustalta löytyi 30–80 prosentissa tapauksista joko seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa, johon myös koulukiusaaminen luetaan. Kaikkien kyseisessä sairaalassa tehtyyn tutkimukseen osallistuneiden osalta tällaiset tapahtumat selittivät 69 prosenttia tapauksista. Pitkään jatkunut kiusaaminen aiheuttaa henkisiä vaurioita, jotka voivat nousta esiin vasta myöhemmälläkin iällä. Kiusaaminen saattaa vaikuttaa myös kiusatun valintoihin oppiaineiden suhteen. Hän saattaa pyrkiä karttamaan sellaisten oppiaineiden kurseja joihin kiusaaja osallistuu. Tämä voi myöhemmin vaikuttaa kiusatun ammatinvalintaan. (Hamarus 2008, 79.) Kiusaamisella on myös negatiivista vaikutusta kiusatun minäkuvaan, itsetuntoon ja identiteettiin.

3.2 Kiusaajan rooli

Tutkimusten mukaan kiusaajille ominaista on muun muassa aggressiivisuus niin toisia nuoria kuin opettajia, vanhempia ja sisaruksia kohtaan. Luokkatoverit luonnehtivat kiusaajaa usein meluisaksi ja häiritseväksi, eikä kiusaaja useinkaan ole muiden oppilaiden suosiossa. Usein on ajateltu, että muita kiusaavien lasten ja nuorten sosiaalisissa taidoissa on puutteita, eivätkä he kerta kaikkiaan pysty muunlaiseen kuin aggressiiviseen vuorovaikutukseen. (Salmivalli 2010, 39.)

Tutkimuksissa on myös kiusaajan perheiden kasvatuskäytännöillä todettu olevan yhtäläisyyksiä. (Salmivalli 2010, 39; Hietala ym. 2010, 50.) ”Esimerkiksi rajojen puute, lapsen alistaminen tai tunnekylmä suhtautuminen lapseen sekä isän poissaolo tai hänen etäinen

suhteensa lapseen ovat kiusaajille tyypillisempiä kuin lapsille, jotka eivät kiusanneet toisia.” (Salmivalli 2010, 39). Kuitenkaan sosioekonominen tausta ei näytä vaikuttavan kiusaajaksi kehittymiseen, kiusaajia tulee kaikista yhteiskuntapiireistä. (Aaltonen ym. 2007, 330).

Kiusaajalle on ominaista myös impulsiivisuus, epäempaattisuus ja matala ärsytyksen kynnyks. Kiusaajalta puuttuu usein kyky myötäelämiseen, hän ei pysty kuvittelemaan miltä kiusatusta tuntuu. Kiusaajan rooli näyttäisi olevan myös melko pysyvä, kuitenkin koska kiusaaminen toimii ryhmäilmiönä, kiusaamisen lopettamisessa tulee puuttua myös muiden ryhmään kuuluvien toimintaan kuin ainoastaan kiusaajan. (Aaltonen ym. 2007, 329.)

Edellä kuvattu on niin sanottu kiusaajan prototyyppi. Kuitenkin osa kiusaajista eroaa tästä prototyypistä. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on havaittu, että moni muita kiusaava lapsi on kykenevä ja motivoitunut muunkinlaiseen kuin hyökkävään ja aggressiiviseen vuorovaikutukseen. (Salmivalli 2010, 39–40.) Esimerkiksi sosiaalisen kiusaamisen muoto, jossa ryhmän jäseniä manipuloimalla saadaan koko ryhmä karttamaan kiusattua, edellyttää sosiaalista älykkyyttä ja ihmissuhdetaitoja. Hyvistä sosiaalisista taidoista sekä vuorovaikutustaidoista on hyötyä ystävien hankkimisessa ja vuorovaikutussuhteiden ylläpitämisessä, mutta näitä taitoja voidaan yhtä lailla käyttää toisen systemaattiseen kiusaamiseen.

Monilla kiusaajilla on myös voimakas itsekorostuksen tarve, halu olla esillä ja huomion keskipisteenä. Kiusaajille tunnusomaista on myös korkean statuksen ja vallan tavoittelu ryhmässä. Kiusaamisella myös saavutetaan valtaa. (Salmivalli 2010, 40–41.)

Toisinaan on myös tilanteita, jolloin kiusaajat eivät aidosti itse ymmärrä kiusaavansa toista nuorta. Kiusaaja saattaa olla tosissaan hämmentynyt siitä, että hänen käytöstään on pidetty loukkaavana tai häntä on pelätty. Kiusaaja on saattanut ajatella käytöksensä ja sanojensa olevan vain leikinlaskua, mutta toinen osapuoli on kokenut sen kiusaamisena. (Cantell 2010, 128.)

Kiusaajalla ja kiusatulla on myös yhtäläisyyksiä. Sekä kiusattu että kiusaaja ovat uhreja Höistadin määritelmän mukaan. Kummallakin on ongelmia, jotka tekevät heidän elämänsänsä vaikeampaa kuin muiden. Esimerkiksi suurin osa vangeista on ollut koulussa joko kiusattuja tai kiusaajia. Kiusaajien ja kiusattujen yhteisiä piirteitä ovat muun muassa huono itseluottamus. Kiusaajan itsevarma ja hyökkäävä käytös kätkevät tehokkaasti kiusaajan sisäisen epävarmuuden ja turvattomuuden tunteen. Sekä kiusaaja että kiusattu kärsivät usein masennuksesta sekä ajoittaisista itsemurha-ajatuksista. Myös sosiaaliset vaikeudet ovat tyypillisiä molemmille. Ympäristö usein pitää kiusattua ja kiusaajaa sosiaalisesti kyvyttömänä. Näin ollen molemmilla on usein vaikeuksia solmia ja ylläpitää myönteisiä suhteita kavereihin. (Höistad 2003, 108–110.)

Sama nuori saattaa olla kiusattu ja kiusaaja samanaikaisesti. Saattaa tuntua oudolta, että kiusattu, joka varsin hyvin tietää miltä kiusaaminen tuntuu, aiheuttaa toiselle samanlaista tuskaa, jota joutuu itse kokemaan. Kiusaaminen voi olla kiusatulle keino kostaa tai hankkia oikeutta sekä hyvitystä omalle voimattomuudelleen sekä heikkouden tunteelleen. Kiusattu voi myös kiusaamisella yrittää itse välttää kiusatuksi tulemistä ja ryhmän ulkopuolelle jäämistä. Kuitenkin, niin kiusaajana kuin kiusattuna oleminen on tuskallista. Tällaiset nuoret voivat todella huonosti ja tarvitsevat erityisen paljon tukea ja apua. (Höistad 2003, 110.)

3.3 Muut kiusaamisprosessiin vaikuttavat roolit

Kiusaaminen tulee nähdä ensisijaisesti ryhmäilmiönä. Kiusaamista tapahtuu vain harvoin ainoastaan kiusaajan ja kiusatun välillä, ja silloinkin, muut ryhmän jäsenet ovat tietoisia kiusaamisesta. ”Vaikka enemmistö oppilaista ei asennetasolla hyväksy kiusaamista, moni tulee kuitenkin kiusaamistilanteessa toimineeksi tavoilla, jotka vahvistavat ja ylläpitävät kiusaamisen kierrettä” (Salmivalli 2010, 42.)

Koululuokkien ryhmänormeilla on valtavasti merkitystä kiusaamiseen. Normilla tarkoitetaan ryhmässä vallitsevia, usein ääneen lausumattomia sääntöjä siitä, miten ryhmässä tulisi käyttäytyä ja toimia tullakseen hyväksytyksi, millaiset ominaisuudet ovat hyväksyttäviä ja

mikä puolestaan ei ole suotavaa. Ryhmän toiminnalle tyypillistä on, että ryhmä palkitsee jäseniään normien mukaisesta käyttäytymisestä ja ominaisuuksista sekä vastaavasti rankaisee normien vastaisesta toiminnasta. Koulukiusaamiseen liittyvien normien tarkastelu on tuonut ilmi, että lapset ja nuoret usein ajattelevat esimerkiksi kiusatun kaveriksi ryhtymisen herättävän luokkatovereissa paheksuntaan, samoin sen, jos kertoo opettajalle. Sen sijaan yllättävän moni oppilas uskoo olevan suotavaa, ja jopa hyväksyttävää, mennä mukaan kiusaamiseen tai naureskella muiden mukana kiusaamistilanteessa. (Salmivalli 2010, 43–44.)

Kiusaamisprosessissa kannustajia ovat oppilaat, jotka kiusaamistilanteessa kerääntyvät paikalle yleisöksi naureskelemaan kiusatulle sekä kannustamaan ja rohkaisemaan kiusaajaa. He antavat kiusaajalle myönteistä palautetta ja näin vahvistavat kiusaajan toimintatapaa. Kannustajat eivät kuitenkaan suoranaisesti osallistu teoilla kiusattua kohtaan kiusaamisprosessiin. (Salmivalli 2010, 42–43.)

Apurit ovat kiusaamistilanteessa niitä, jotka menevät kiusaamiseen mukaan ja avustavat kiusaajaa eri tavoin (Salmivalli 2010, 42–43). Todennäköisesti he eivät aloittaisi kiusaamisprosessia itse, mutta muiden ohjaamina ja niin sanotun johtohahmon eli kiusaajan alaisina, ovat valmiita osallistumaan suoraan kiusaamisprosessiin. Apureita voidaan kutsua myös passiivisiksi kiusaajiksi. Passiiviset kiusaajat toimivat kiusaajan mallin mukaan. Kiusaajan pelottomuus ja rohkeus viehättää passiivisia kiusaajia ja näin kiusaajan seuraan ja toimintaan on helppo liittyä ja samaistua. (Aaltonen ym. 2007, 330.)

Hiljaiset hyväksyjät seuraavat sivusta tapahtuvaa kiusaamista, he joko eivät uskalla tai halua puuttua kiusaamiseen. Näitä oppilaita on tutkimusten mukaan noin kolmannes oppilaisista. Kiusaamistilanteessa hiljaisille hyväksyjille on tyypillistä syrjään vetäytyminen ja käyttäytyminen ikään kuin he eivät huomaisi vieressä tapahtuvaa kiusaamista. (Salmivalli 2010, 42–43.) Kiusaamistilanteet saattavat olla erityisen raskaita myös passiiviselle sivusta seuraajille. He saattaisivat haluta puuttua kiusaamiseen ja saada sen loppumaan, mutta eivät uskalla. (Cantell 2010, 128.)

Noin viidennes oppilaista puolustaa kiusattua. Tavallisesti tämän puolustajan roolin uskaltaavat omaksua vain luokkatovereiden keskuudessa hyvässä asemassa olevat niin kutsutut suositut nuoret. Puolustajat asettuvat kiusatun puolelle ja tukevat häntä, he yrittävät aktiivisesti saada kiusaamisen loppumaan. (Salmivalli 2010, 42–43.)

Joissakin tapauksissa kiusatun ystävätkin saattavat siirtyä kiusaajan joukkoon. Tämä johtuu siitä, että he pelkäävät omaa asemaansa ja näin he saattavat pelätä joutuvansa itse kiusaamisen kohteiksi. Kouluajan ulkopuolella he saattavat kuitenkin edelleen olla kiusatun ystäviä entiseen tapaan. (Aaltonen ym. 2007, 330–331.) Kaikki tämä johtuu siitä, että nuorella on niin kova tarve ja halu tulla ryhmässä yleisesti hyväksytyksi. Myös yksinäisyyden pelolla on merkitystä nuoren toimintaan.

4 KOULUKIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY JA PUUTTUMINEN

Ensisijainen vastuu koulussa tapahtuvan koulukiusaamisen lopettamiseksi on kouluilla. Kouluissa tämä vastuu on kaikilla, niin oppilailta, opettajilta kuin muullakin henkilökunnalla. Kodin ja vanhempien vastuulla on huolehtia lapsen tai nuoren kasvatuksesta. Kiusaamisen torjumiseen on kehitetty erilaisia konkreettisia ohjelmia. Tässä luvussa käsittelemme koko Suomen laajuisen kiusaamisen vähentämiseksi kehitetyn KiVa Koulu – ohjelman. KiVa Koulu ohjelma nousi tutkimustuloksissamme toimivaksi ja hyväksi menetelmäksi koulukiusaamisen vähentämiseen ja ennaltaehkäisyyn.

4.1 Koulun toimenpiteet kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi

Opetusalan ammattijärjestö on tehnyt ohjeet koulukiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseksi. Niiden mukaan kiusaamisen estäminen on koulutuksen järjestäjän tehtävä. Koulun tulee järjestää opetusolosuhteet sellaisiksi, että kiusaaminen ja väkivalta eivät ole kouluissa mahdollista. Koulujen omiin opetussuunnitelmiin on kirjattava tavoitteet ja keinot kiusaamisen estämiseksi. Niiden tulee olla selkeitä ja yksiselitteisiä, painopisteen ohjeissa tulee olla kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Koulutuksen järjestäjän hyväksyessä opetussuunnitelmat sen tulee huolehtia riittävästä resursseista opetussuunnitelmien ja siihen kirjattujen kiusaamiseen liittyvien tavoitteiden sekä keinojen toteuttamiseksi. (OAJ, 2011.)

Koulun tulisi yhteisenä luoda omaa toimintaansa kuvaavat pelisäännöt, joihin koko koulun tulee sitoutua. Säännöt tulee käsitellä yhdessä oppilaiden ja opettajien kesken sekä tehdä koti ja vanhemmat tietoisiksi koulun yhteisistä pelisäännöistä. Yhteisiin pelisääntöihin tulee kirjata ketä kaikkia kiusaaminen koskettaa, kenen asia on puuttua siihen ja kuka on siitä vastuussa. Asianosaisia ovat kaikki oppilaat ja koko koulutoimi. Toiseksi säännöissä tulee määritellä mitä kiusaamisella tarkoitetaan. Säännöissä tulee painottaa, että kiusaamista ei

hyväksytä meidän koulussa. Säännöissä tulee tehdä selväksi, että kaikki ovat velvollisia puuttumaan kiusaamistapauksiin. Säännöissä tulee tehdä selväksi myös se mitä kiusaamisesta seuraa. (Hamarus 1998, 29–30.)

OAJ:n ohjeiden mukaan koulujen on tehtävä oma kiusaamisen ennaltaehkäisyohjelma, joka perustuu rehtorien, opettajien ja muun henkilökunnan ammattitaitoon ja kokemukseen sekä käytettävissä oleviin tutkimustuloksiin ja oppilaiden kokemustietoon. Ohjelman pääperiaatteeksi olisi hyvä kirjata nollatoleranssi, jossa kiusaamista ei hyväksytä lainkaan. Ohjelmasta on tiedotettava tehokkaasti oppilaille ja heidän huoltajilleen. Kiusaamisen ennalta estäminen edellyttää kaikkien osapuolten vahvaa sitoutumista ja yhteistyötä ohjelman periaatteita kohtaan. Ohjelman tarkoituksena on tehdä tiettäväksi mitä kiusaaminen on. Kouluilla tulee olla selkeä määritelmä siitä, mikä on kiusaamista ja mikä taas normaalia välien selvittelyä ristiriitatilanteissa. OAJ painottaa ohjeissaan myös sitä, että koulujen tehtävä on kasvattaa lapsia ja nuoria koulutuksen jälkeiseen elämään ja valmennettava heitä kohtaamaan opiskelun jälkeisen elämän vastoinkäymisiä ja konflikteja. (OAJ, 2011.)

Koulukiusaamisen loppumisen ja ennaltaehkäisyn kannalta asenne ja tunne ilmapiiri ovat ratkaisevia. Koska kaikki lapset koulussa kärsivät kiusaamisen vaikutuksista, tulisi koulun ja luokan tunneilmapiirin luomiseen olla aikaa sekä resursseja. Opetussuunnitelmaan tulisi sisällyttää erikseen aikaa tätä varten. Tunnetaitoihin perehtyminen voi tapahtua niin teorian kuin käytännön tasolla. Tunnetaitoja voidaan opetella taide- ja taitoaineita käyttäen leikkien ja ryhmässä toimien. (Holmerg-Kalenius 2008, 162–163.) Pelkkä hyvän ilmapiirin kohentaminen ei riitä estämään koulukiusaamista. Kiusaamisen vähentäminen ja ennaltaehkäisy edellyttää, että oppilaiden kanssa todella käsitellään kiusaamista. (Salmivalli 2010, 67.) KiVa Koulu – ohjelma on kehitetty tähän tarpeeseen.

Myös tutkimustuloksissamme tuli esille edellä mainitut asiat. Koko koulun yhteisten sääntöjen, niihin kaikkien osapuolten sitoutumista ja noudattamista korostettiin kiusaamisen vähentämisessä.

4.2 Vanhemmat

Ensisijainen kasvatus- ja huolenpitovastuu on aina vanhemmilla ja heidän tulee puuttua lasten pahoinvointiin. Vanhemmatkaan eivät aina huomaa tai ymmärrä lapsen avuntarvetta ja myös vanhemmat tarvitsisivat tähän tukea. Vanhemmat saattavat huomata lastensa muuttuneen käytöksen, mutta eivät omaa keinoja puuttua siihen. Nykyajan vanhemmat ovat usein kiireisiä työn ja muun elämän vuoksi, joten nuoren tekemiset voivat jäädä vähälle huomiolle. Lasten arvomaailma on vasta kehittymässä, joten vanhempien tehtävänä on ohjata ja kasvattaa lapsista yleisesti hyväksytyjen eettisten periaatteiden mukaan toimivia yksilöitä, jotka tunnistavat oikean ja väärän. Nuoret omaksuvat asenteita ja käyttäytymistapoja lähipiiriltään. Vanhemmat voivat vaikuttaa siihen millaisessa ympäristössä nuori kasvaa ja kehittyä sekä millaisista malleista nuoret käyttäytymistapojaan oppivat. (Lämsä 2009, 129–131; Höistad 2003, 33–34.)

Opetusalan ammattijärjestön laatimien ohjeiden mukaan vanhemmat on kytkettävä kiusaamisen ratkaisuprosessiin ja vastuutettava omalta osaltaan lapsensa kasvatuksesta. (OAJ, 2011.) Kiusatun vanhempien on tärkeätä suhtautua lapsen puheisiin kiusaamisesta heti vakavasti ja vähättelemättä. Vanhempien kuultua kiusaamisesta, heidän tulisi ottaa yhteyttä ainakin kouluun ja tarvittaessa kiusaamistilanteessa mukana olleiden muiden nuorten vanhempiin. Kiusaamistilanteet ovat aina raskaita myös vanhemmille. Vanhempien tulisi jaksaa uskoa ja luottaa parempaan, sekä viestittää tätä ajatusta myös kiusaamistilanteessa olleille lapsille. Kiusaajan vanhemmat saattavat usein kokea voimakasta häpeän tai itsesyytöksen tunnetta. Tämä ei kuitenkaan vie asiaa eteenpäin, joten siitä olisi hyvä päästä nopeasti yli. (Aaltonen ym. 2007, 333.) Vanhempien kannattaa olla rehellisiä itselleen ja myöntää sekä hakea apua lastensa kasvatukseen mikäli eivät itse koe pärjäävänsä nuortensa kanssa.

4.3 KiVa Koulu -ohjelma

KiVa Koulu – ohjelman tavoitteena on ensisijaisesti vähentää ja ehkäistä koulukiusaamista. Ohjelman kehittäminen aloitettiin vuonna 2006 Turun yliopiston psykologian oppiaineen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä. KiVa -lyhenne muodostuu sanoista kiusaamista vastustava tai kiusaamisen vastainen, samalla sana kiva luo mielikuvan mukavasta koulusta, jossa kaikilla on hyvä olla. (Lämsä 2009, 173–174; KiVa Koulu 2011.) Tällä hetkellä jo yli 2 200 suomalaiskoulua on rekisteröitynyt ohjelman käyttäjäksi, joten sen kohteena on siis jo satoja tuhansia lapsia ja nuoria (Salmivalli 2010, 145).

KiVA Koulu – ohjelmassa korostetaan vaikuttamista koko ryhmään, myös niihin nuoriin, jotka enimmäkseen seuraavat kiusaamista sivusta. Tarkoituksena on saada heidät kiusatun tueksi ja vastustamaan kiusaamista. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, ja siihen liittyy kiusatun kokonaisvaltainen huono asema ja syrjintä koko ryhmän taholta, kuten jo aiemmin totesimme. Nekin, jotka eivät aktiivisesti osallistu kiusaamiseen, toimivat usein tavoilla jotka rohkaisevat kiusaajaa pitämään kiusaamista yllä. Koska nuoret ovat eri tavoin mukana kiusaamisessa, ryhmään vaikuttaminen on tärkeä osa tehokasta kiusaamisen vastaista työtä. KiVa Koulu – ohjelman yhtenä tavoitteena on myös lisätä koulun ja kodin välistä luottamusta sekä vanhempien uskoa siihen, että koulu osaa hoitaa kiusaamistapaukset. KiVa Koulu -ohjelmaan kuuluvissa vanhempainilloissa sovitaan koulun ja kodin välisestä viestinnän toteuttamisesta kiusaamistilanteiden sattuessa. (Lämsä 2009, 174, 181.)

KiVa Koulu – ohjelmalla on kolme erityispiirrettä. Ensimmäinen on poikkeuksellisen runsas konkreettinen materiaali, joka on suunnattu opettajille, oppilaille ja vanhemmille. Koulut saavat lukuvuoden alussa materiaalipaketin, johon kuuluu opettajan opas sekä oheismateriaalia. Oheismateriaalia ovat muun muassa KiVa Koulu – oppituntien sisältö, videot sekä PowerPoint – diat koulun kokouspäivää ja vanhempainiltaa varten. Lisäksi materiaaliin kuuluu julisteita, huomioliivit välituntivalvojen sekä vanhemmille tarkoitettu sivusto netissä, jossa on muun muassa perustietoa kiusaamisesta sekä vanhempien keinoista vaikuttaa nuorten käyttäytymiseen. (Lämsä 2009, 175, 180–181; Kaukiainen & Salmivalli 2009.)

Toisena piirteenä on virtuaalisen oppimisympäristön hyödyntäminen ja kolmantena koko ryhmään vaikuttaminen. Kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä korostetaan jokaisen oppilaan vastuuta yhteisestä hyvinvoinnista. KiVa Koulu -ohjelma tarjoaa kiusaamista sivusta seuraaville oppilaille keinoja tukea kiusattua ja osoittaa etteivät he hyväksy kiusaamista. (Lämsä 2009, 175.)

KiVa Koulu – ohjelmaan sisältyy yleisiä ja kohdennettuja toimenpiteitä. Yleiset toimenpiteet suunnataan kaikille oppilailla ja ne ovat pääasiassa kiusaamista ennaltaehkäiseviä. KiVa Koulu -ohjelmasta on olemassa erilliset versiot vuosiluokille 1-3, 4-6 ja 7-9. Yleisiin toimenpiteisiin kuuluu lisätä oppilaiden tietoisuutta ryhmän merkityksestä kiusaamisessa sekä herättää empatiaa kiusattuja kohtaan ja tarjoamaan turvallisia keinoja auttaa ja tukea kiusattuja. Tavoitteena on, että kannustamisen sijaan oppilaat asettuisivat tukemaan kiusattua. Kiusaamisen loppuminen perustuu yhteiseen vastuuntuntoon ja ryhmän normeissa tapahtuviin muutoksiin. Näiden yleisten toimintaperiaatteiden keskeinen osa ovat KiVa Koulu – oppitunnit. (Lämsä 2009, 175–176; Salmivalli 2010, 146-147.)

Yläkoululaisille on KiVa Koulu – ohjelmassa tarjolla neljä teemaa, joita voi toteuttaa joko oppituntien sarjana tai teemapäivien muodossa. Teemat ovat vuorovaikutus ryhmässä, minä ja muut, kiusaamisen muodot ja mekanismit sekä kiusaamisen seuraukset ja vastavoimat. (Lämsä 209, 177; Salmivalli 2010, 148.)

Kohdennetut toimenpiteet on tarkoitettu kiusaamistapausten käsittelyyn ja ne kohdistuvat erityisesti kiusaamiseen osallistuneisiin ja kiusattuihin. Kohdennetut toimenpiteet tarkoittavat aikuisen välitöntä reagoimista akuuttiin kiusaamiseen sekä avun ja tuen tarjoamista kiusatulle oppilaalle. Kohdennettujen toimenpiteiden työkaluina ovat opettajille järjestetty koulutus ja materiaali. Opettajille on laadittu muun muassa opas, joka sisältää yksityiskohdalliset ohjeet kiusaamistapausten selvittelyä varten. Kussakin KiVa Koulu -ohjelmaan osallistuvassa koulussa toimii KiVa -tiimi, joka koostuu kolmesta opettajan tai oppilashuolto-ryhmän jäsenien kokoonpanosta. Tiimin tehtävänä on toimia asiantuntijana kiusaamista koskevissa asioissa, informoida muita koulun aikuisia ohjelmasta ja sen toteuttamisesta

sekä selvittää kiusaamistapauksia yhdessä luokanopettajan kanssa. (Lämsä 2009, 178: Salmivalli 2010, 150–151.)

KiVa – tiimi selvittelee systemaattisesti jatkuneita kiusaamistapauksia. Tiimin tehtäviin ei kuulu yksittäiset kahakat välitunnilla tai kaikki tapaukset joissa oppilas kertoo toisten nimilleen tai tönineen häntä. Yksittäisissä ja muutamia kertoja toistuvissa kiusaamistapauksissa luokanopettaja keskustelee vakavasti kiusaamiseen osallistuneiden kanssa ja tekee selväksi että he ovat toimineet tavalla, jota koulu ei hyväksy. Kiusattua tai kiusaamisesta kertanutta rohkaistaan kertomaan, jos kiusaaminen toistuu. On tärkeää rohkaista oppilaita kertomaan kiusaamisesta, sillä usein kiusaaminen tapahtuu kun aikuisia ei ole paikalla. Koulun henkilökunnan ja vanhempien lisääntynyt tieto kiusaamisesta auttaa heitä tunnistamaan paremmin kiusaamisen. (Lämsä 2009, 179–180: Salmivalli 2010, 150–151.)

Tutkimustuloksistamme kävi ilmi, että KiVa Koulu- toimintaperiaatteet koetaan erittäin hyödyllisiksi sekä koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä että koulukiusaamistapausten selvittämisessä. Niin KiVa-tiimi kuin KiVa-oppitunnit koettiin erittäin hyviksi työtavoiksi koulukiusaamisongelmaa kohtaan. Ongelmaksi KiVa Koulu – ohjelman toteuttamisessa koettiin resurssien puutteet.

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TOTEUTUS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Tampereen peruskoulujen 7-9 -luokkien oppilaiden välistä koulukiusaamisongelmaa oppilashuoltoryhmän eri ammattiryhmien edustajien näkökulmasta. Oppilashuoltoryhmä on moniammatillinen työryhmä, jonka tehtävänä on vastata oppilaiden, opettajien ja koulun muun henkilökunnan hyvinvoinnista, tukea oppilaiden koulunkäyntiä, opettajien ja muun henkilöstön työskentelyä sekä kodin ja koulun yhteistyötä. Oppilashuoltoryhmä toimii kaikissa Tampereen kouluissa ja siihen kuuluu rehtori, opinto-ohjaaja, koulukuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja, erityisopettaja ja mahdollisuus mukaan koululääkäri. (Tampereen kaupunki, oppilashuolto 2010.) Meidän tutkimuksessa tarkoitamme oppilashuoltoryhmällä koulukuraattoreista, koulupsykologeista, terveydenhoitajista, erityisopettajista, opinto-ohjaajista ja rehtoreista koostuvaa joukkoa.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Minkälaista koulukiusaamista kouluissa esiintyy oppilashuoltoryhmän näkökulmasta?
- Kuinka paljon koulukiusaamista esiintyy?
- Minkälaisia käytäntöjä kouluilla on olemassa koulukiusaamisongelman hoitamiseksi?
- Miten SPR:n Nuorten turvatalo voisi olla mukana koulukiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä ja hoitamisessa?

5.1 Työelämätahona SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo

Lähdimme etsimään aihetta opinnäytetyöllemme ottamalla suoraan yhteyttä sähköpostitse mahdollisiin työelämätahoihin Tampereen sosiaalialan kentällä. SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo vastasi nopeasti sähköpostiimme ja tarjosi aihetta opinnäytetyölle. Nuorten turva-

talolla oli herännyt ajatus tehdä kartoitus jossa selvitetään Tampereen yläkoulujen koulukiusaamistilannetta sekä kolmannen sektorin mahdollisuutta tehdä yhteistyötä koulujen kanssa koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja käsittelyssä. Ajatus kartoitukselle nousi niin Nuorten turvatalon arjessa tehtävästä työstä kuin SPR:n vuoden 2011 teemasta yksinäiset nuoret. Suomen Punaisen Ristin ylläpitämiä Nuorten turvataloja on yhteensä viisi, ja ne sijaitsevat Helsingissä, Espoossa, Vantaalla, Turussa ja Tampereella. Turvataloilla työskentelee sekä vapaaehtoisia että palkattuja työntekijöitä. Nuorten turvatalo tarjoaa apuaan 12–19 –vuotiaille nuorille sekä heidän perheilleen elämän erilaisissa kriisitilanteissa. (Punainen risti, Nuorten turvatalo, 2011.)

Nuorten turvatalo toimii matalan kynnyksen periaatteella. Nuorten turvataloilla tehtävä työ perustuu ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteistyössä tekemään voimavarasuuntautuneeseen perhe- ja verkostotyöhön. Turvatalon toiminta on asiakkaille maksutonta, saapua voi ilman ajanvarausta tai minkäänlaista lähetettä. Tampereen turvatalo on avoinna arkisin ilta-päivästä seuraavaan aamuun ja viikonloppuisin turvatalo sulkeutuu lauantaina klo 10 ja avautuu sunnuntaina klo 17. Tavallisimpia syitä hakeutua turvatalolle ovat muun muassa yhteenotot kotona vanhempien ja nuoren välillä, nuoren päihteiden käyttö, masennus, yksinäisyys, ahdistus tai paha olo, ongelmat koulussa tai kavereiden kanssa, koulukiusaaminen sekä vanhempien tarvitsema tuki ja neuvonta nuoren kasvatukseen. (Punainen risti, Nuorten turvatalo, 2011.)

Turvatalolla on useita palveluita nuorille ja heidän perheilleen. Turvatalo tarjoaa kriisityötä ja –majoitusta elämän kriisi- ja pulmatilanteisiin. Turvataloilla on mahdollista yöpyä tilapäisesti. Perhehuonetoiminta on turvatalolla toteutettavaa avotyötä. Perhehuonetoiminnan keskustelu-palvelut on tarkoitettu nuorelle, vanhemmille ja muille perheenjäsenille. Nuorten itsenäistymisen tuki on tarkoitettu nuorille, jotka tarvitsevat perheen ulkopuolista tukea itsenäistymisessään. Tuki suunnitellaan yksilöllisesti ja se on tiivistä sekä tavoitteellista. Perhe- ja verkostotyö on oleellinen osa tukea. Tavoitteena on nuoren kyky asua itsenäisesti peruspalvelujen varassa. (Punainen risti, Nuorten turvatalo, 2011.)

5.2 Opinnäytetyön kulku

Tapasimme Tampereen Nuorten turvatalon johtajaa Lasse Salmea ensimmäisen kerran marraskuun 2010 alussa. Ensimmäisellä tapaamisella keskustelimme sekä meidän että Turvatalon intresseistä tutkimukselle ja sovimme käytännön toteutuksesta sekä alustavasta aikataulusta. Seuraavilla tapaamiskerroilla tarkensimme aiheen rajausta, hioimme tutkimussuunnitelmaa, teimme kirjallisen sopimuksen opinnäytetyön toteuttamisesta sekä työstimme kysymyslomaketta.

Tutkimussuunnitelman teimme marras-joulukuussa 2010. Kysymyslomaketta aloimme tehdä saatuamme opinnäytetyön tutkimuskysymykset valmiiksi joulukuussa 2010. Kysymyslomaketta hiottiin lopulliseen muotoonsa tammikuun 2011 aikana yhteistyössä SPR:n Nuorten turvatalon sekä opinnäytetyön ohjaajamme yliopettaja Sirpa Tietäväisen kanssa.

Lähdimme hakemaan tutkimuksesta kokonaistutkimusta, jolloin koko perusjoukko olisi tutkittu. Tutkimuksen perusjoukolla tarkoitetaan tutkimuksen kohteena olevaa joukkoa, josta tietoa halutaan. Tällöin tutkimukseen olisi osallistunut kaikkien Tampereen yläkoulujen oppilashuoltoryhmien jäsenet. Emme kuitenkaan saaneet tutkimuslupaa kaikille yläkouluille, jolloin tutkimme perusjoukosta vain tietyn osajoukon eli otoksen. Tällöin tutkimuksemme oli otantatutkimus. (Heikkilä 2008, 14.)

Haimme tutkimusluvan opinnäytetyön aineiston keruulle Tampereen Hyvinvointipalveluiden perusopetuksen hallinnosta. Tutkimuslupa saatiin 28.1.2011 ja sen myönsi opetuspäällikkö Veli-Matti Kanerva. Saimme tutkimusluvan 16: koululle, joita oli Amurin koulu, Etelä-Hervannan koulu, Hatanpään koulu, Kaarilan koulu, Kaukajärven koulu, Klassillinen koulu, Kämmenniemen koulu, Lielahden koulu, Linnainmaan koulu, Pohjois-Hervannan koulu, Pyynikin koulu, Ristinarkun koulu, Sammon koulu, Sampolan, Tammerkosken koulu ja Tesoman koulu. Tutkimusluvasta jäi pois Tampereen yläkouluista Svenska Samskolan i Tammerfors, Tampereen Kristillinen koulu, Tampereen normaalikoulu sekä Tampereen Rudolf Steiner koulu. Kerätyssä sähköpostilistassa oli virhe, joten yksi kysely lähti Normaalikoulun oppilashuoltoryhmän jäsenelle. Virheen huomattuamme kysyimme tutkimus-

luvan Normaalikoulun rehtorilta jälkikäteen, joten saatoimme sisällyttää Normaalikoulun vastauksen tutkimustuloksiin.

Kysymyslomakkeet lähetettiin 1.2.2011. Vastausaikaa kyselylle annettiin 15.2.2011 asti. Kyselyiden lähettämisaikajaksolla olimme ottaneet huomioon koulujen joulu- ja talviloman. Kyselyitä ei haluttu lähettää heti joululomalta paluun jälkeen, vaan vasta muutaman viikon päästä tästä, sillä oletimme vastausprosentin olevan näin korkeampi. Kyselyt lähetettiin tiistaina, sillä oletimme alkuviikosta lähettämisen vähentävän vastauskatoa organisaatiossa, joka toimii arkipäivinä. Ensimmäinen muistutusviesti kyselyyn vastaamisesta lähetettiin 7.2.2011, toinen 15.2.2011. Vastaamisajan aikana muutamilta henkilöiltä tuli pyyntöjä vastaamisajan pidentämiselle, jolloin pidensimme vastausaikaa yhdellä päivällä. Lopullinen vastaamisaika päättyi 16.2.2011, kysely suljettiin klo 16.

Kyselyt lähetettiin kunkin vastaajan henkilökohtaiseen työ sähköpostiin. Sähköpostiviesteissä oli linkki, josta kysely avautui. Sähköpostilistojen kerääminen aloitettiin tammikuussa 2011. Aluksi Turvatalon työntekijä keräsi rehtorien yhteystiedot, joiden mukaan rehtoreille lähetettiin etukäteisinfoa tutkimuksesta. Turvatalon työntekijät keräsivät oppilashuolto-ryhmien muiden jäsenten sähköpostiosoitteet Internetin avulla tammikuussa 2011.

Kyselyiden lähettäminen toteutettiin Digium Enterprise – ohjelmalla. Yhteistyö Nuorten Turvatalon kanssa mahdollisti kyseisen ohjelman käytön. Digium Enterprise – ohjelmalla saimme kyselylomakkeesta erittäin vastaajaystävällisen, helpokäyttöisen ja selkeän. (Heikkilä 2008, 70.) Mahdollisimman selkeä kysymysten esitystapa vaikuttaa siihen kuinka moni kyselyyn vastaa (Vilka 2007, 63).

Kyselylomakkeen saatekirjeessä selvitimme tutkimuksen tarkoituksen, kenelle tutkimus on suunnattu, ketkä toimivat tutkimuksen tekijöinä ja tutkimuksen aikataulun. Saatekirjeen tehtävä on vakuuttaa tutkimuskohde tutkimuksesta ja motivoida tutkimuskohde vastaamaan kyselyyn. Saatekirjeen perusteella mahdollinen tutkittava joko osallistuu tai ei osallistu tutkimukseen. (Vilka 2005, 152.)

Tutkimuksen aineistoa aloimme analysoida helmikuun lopussa. Opinnäytetyö valmistui toukokuussa 2011. Koko opinnäytetyöprosessin ajan tapasimme ohjaavaa opettajaamme Sirpa Tietäväistä. Näissä tapaamisissa saimme aina palautetta opinnäytetyöstämme ja saimme jatkettua opinnäytetyötämme eteenpäin.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Kvantitatiivisella eli määrällisellä tutkimuksella selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Kvantitatiivinen menetelmä edellyttää riittävän suurta ja edustavaa otosta. Tyypillisesti aineiston keruussa käytetään standartoituja tutkimuslomakkeita valmiine vastausvaihtoehtoineen. Kysymyslomakkeemme sisälsi 16 standartoitua kysymystä. Kvantitatiiviselle tutkimukselle on myös tyypillistä selvittää eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkittavassa ilmiössä tapahtuvia muutoksia. (Heikkilä 2008, 16.)

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen aineistoa kerätään vähemmän strukturoidusti kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa ja aineisto on usein teksti muotoista (Heikkilä 2008, 17). Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tyypillisesti tarkastellaan merkitysten maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Merkitykset tutkimuksessa ilmenevät suhteina ja niiden muodostaminen merkityskokonaisuuksina. Merkityskokonaisuudet sen sijaan ilmenevät ihmisistä lähtöisin olevina ja ihmiseen päätyvinä tapahtumina, kuten toimintana, ajatuksina, päämäärien asettamisina sekä esimerkiksi yhteiskunnan asettamina rakenteina. (Vilka 2005, 97.) Kvalitatiivinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään sen käyttäytymisen ja päätösten syitä (Heikkilä 2008, 16). Tutkimuksemme laadullinen merkitsee koulukiusaamisen problematiikan syvempää ymmärrystä, kuten havainnoin ja puuttumisen merkityksiä sekä ymmärrystä koulujen ratkaisuihin koulukiusaamisongelman hoitamisessa.

Tutkimuksemme oli laadultaan sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä täydentävät toisiaan. Nykyään monet tutkijat haluaisivatkin poistaa kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän vastakkainasettelun.

(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 135 – 136.) Useissa tutkimuksissa on hedelmällistä käyttää rinnakkain molempia menetelmiä, jolloin tutkittavasta asiasta saadaan mahdollisimman kattavasti tietoa. Tutkimuksessamme lähdimme kvantitatiivisesta tutkimusmenetelmästä jota täydensimme kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmillä.

5.3.1 Kysely aineiston keruumenetelmänä

Kyselyn käyttäminen aineiston keruutapana mahdollisti laajan tutkimusjoukon sekä nopean aikataulun aineiston keräämisessä (Vilka 2007, 28). Myös kyselyn tuottaminen internet-kyselynä nopeutti tiedon keruuta. Kun kyselylomake on suunniteltu huolellisesti, niin aineisto voidaan käsitellä nopeasti ja analysoida tietokoneen avulla. Aineiston keruuseen kyselylomakkeen avulla liittyy myös heikkouksia. Tutkijoiden ei ole mahdollista varmistua siitä miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen, ovatko he pyrkineet vastaamaan huolellisesti ja rehellisesti. Ei ole myöskään selkeätä kuinka onnistuneita valmiiksi annetut vastausvaihtoehdot ovat olleet vastaajien näkökulmasta. Väärinkäsityksiä ei pystytä kontrolloimaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.)

Kyselylomakkeen suunnittelun perustan tulee olla tutkimussuunnitelmassa. Tutkimussuunnitelman ja kyselylomakkeen tulee kietoutua erottamattomasti yhteen tutkimusprosessissa. (Vilka 2005, 84.) Kyselylomakkeen huolellinen suunnittelu edellyttää kyseiseen aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen perehtymistä, tutkimusongelman pohtimista ja täsmentämistä, esille nousevien käsitteiden määrittelyä sekä tutkimusasetelman valintaa. Tutkimuksen tavoitteen tulee olla täysin selvillä ennen kuin kyselylomakkeen laatiminen aloitetaan. Tutkijan täytyy tietää mihin tutkimuskysymyksiin hän etsii vastauksia. On myös varmistettava, että tutkittava asia saadaan selvitettyä tutkimuslomakkeen kysymysten avulla. Kysymyslomakkeen laadinnassa tulee muistaa, että kysymyksiä ei voi parannella tai muuttaa enää tiedon keruun jälkeen. (Heikkilä 2008, 47.)

Aloitimme kysymyslomakkeen teon tutustumalla koulukiusaamista käsitteleviin muihin aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja niiden kysymyslomakkeisiin. Kysymyslomaketta suunni-

teltaessa hyödynsimme muun muassa Tampereen koulujen hyvinvointiprofiilia, valtakunnallista kouluterveyskyselyä ja Stakesin ja Sosiaali- ja terveysministeriön TebBM hanketta. Tampereen yläkoulut käyttävät Koulun hyvinvointiprofiilia perusopetuksessa selvittääkseen oppilaiden hyvinvointia. Yhtenä osa-alueena kyselyssä on koulukiusaaminen. Lomakkeiden avulla tuotetaan tilastoja esimerkiksi koulukiusaamistilasta oppilaiden näkökulmasta. (Tampereen kaupunki, Koulun hyvinvointiprofiili 2010.)

Valtakunnallisen kouluterveyskyselyn kohderyhmänä olivat peruskoulu ja toisen asteen koulutus. Tuloksissa erotellaan peruskoulu, lukio ja ammatillinen koulutus. Tuloksissa ei kuitenkaan eritellä ala- ja yläkoulujen omia vastauksia. Kouluterveyskysely tehdään samoissa kunnissa joka toinen vuosi. Kouluterveyskyselyssä kootaan valtakunnallisesti tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista, terveysosaamisesta sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Kouluterveyskyselyn tarkoituksena on tukea nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävää työtä, erityisesti oppilaitosten oppilas- tai opiskelijahuollon ja koulu- tai opiskeluterveydenhuollon kehittämistä. (Kouluterveyskysely 2010.)

Vuonna 2007 Stakes ja Opetushallitus teettivät kyselyn perusasteen kouluille, joissa on vuosiluokkien 7-9 – oppilaita. Kysely on osa Stakesin ja sosiaali- ja terveysministeriön terveyden edistämisen eli niin kutsutun TedBM – hanketta. Kyselyssä vastaukset tuotettiin kouluittain valmistelemalla koulun vastaus koulun johdon ja oppilashuoltohenkilöstön yhteistyön. Tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää peruskoulujen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen jatkuvaa seurantaa ja arviointia (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2007; Salmivalli 2010, 55.)

On suositeltavaa, että kysymyslomake testataan ennen varsinaisen kysymyslomakkeen lähettämistä. Testaaminen tarkoittaa, että muutama perusjoukkoa vastaava ihminen arvioi kriittisesti kyselylomaketta. (Vilka 2005, 88.) Esitetasimme kyselylomakkeen parilla perusopetuksen rehtorilla, jotka eivät kuuluneet tutkimukset otokseen. Näistä saamien palautteiden avulla täydensimme lomaketta. Aloitimme kyselylomakkeen kolmella helpolla kysymyksellä. Helppojen kysymysten avulla pyritään herättämään vastaajan mielenkiinto tutkimusta kohtaan (Heikkilä 2008, 48). Avoimia kysymyksiä sisällytimme lomakkeeseen

kaksi. Pidimme avointen kysymysten määrän pienenä, jotta lomakkeesta ei tulisi liian työläs vastaajalle täyttää, tämä olisi saattanut pienentää vastausprosenttia. Avoimet kysymykset ovat tarkoituksen mukaisia kyselylomakkeessa silloin kun vaihtoehtoja ei tunneta tarkkaan etukäteen (Heikkilä 2008, 49). Avoimet kysymykset sijoitimme kysymyslomakkeesamme kyselyn loppupuolelle.

5.3.2 Aineiston analyysi

Kysely koostui 18 kysymyksestä, joista 16 oli monivalintakysymystä ja kaksi avointa. Suurin osa monivalintakysymyksistä oli strukturoituja kysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot oli annettu valmiiksi. Työssä käytetyt kuviot on tehty Digium Enterprise – ohjelmalla. Riskitiintaulukoinnit on tehty Excelin ja Tixelin avulla.

Osassa monivalintakysymyksistä käytimme Likertin asteikkoa. Likertin asteikko on mielihyväättämissä käytetty vastausvaihtoehdottomenettelmä, jossa tavallisesti on 4-5 vastausvaihtoehtoa. Toisena ääripäänä on useimmiten täysin samaa mieltä ja toisena täysin eri mieltä vastausvaihtoehdot. Vastaaja valitsee asteikolta omaa käsitystään parhaiten kuvaavan vaihtoehdon. Vastausvaihtoehtoja muotoillessamme pyrimme jättämään useimpien kysymysten vastausvaihtoehdoista kokonaan pois asteikon keskikohdan (en osaa sanoa, ei samaa eikä eri mieltä), sillä tämä vaihtoehto saattaa olla liian houkutteleva eikä se pakota vastaajaa ottamaan kantaa suuntaan tai toiseen. (Heikkilä 2008, 53.)

Osa monivalintakysymyksistämme oli niin kutsuttuja sekamuotoisia kysymyksiä. Tällaisissa kysymyksissä osa vastausvaihtoehdoista on annettu ja osa on avoimia. Vaihtoehto ”Muu, mikä?” on syytä lisätä silloin, kun tutkijoille on epävarmaa, keksivätkö he kysymyksiä laadittaessa kaikki mahdolliset vastausvaihtoehdot. (Heikkilä 2008, 52.)

Avointen kysymysten analysoinnissa käytimme sisällön analyysiä. Sisällön analyysi on laadullisen tutkimusmenetelmän metodi, joissa etsitään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Tällainen tieto ei ole esitettävissä numeerisina tuloksina vaan sanallisina tulkin-

toina. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan tavoitteena on löytää tutkimusaineiston ohjaamana jonkinlainen tyypillinen kertomus. Tutkija päättää ensin millaista tyypillistä kertomusta lähtee etsimään, jonka jälkeen aloittaa tutkimusaineiston pelkistämisen. Tutkimusaineiston pelkistämistä ja tiivistämistä ohjaa tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen tutkimusaineisto ryhmitellään uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittely tapahtuu analyysin kohteena olevan analyysiyksikön mukaan. Analyysiyksikkö voi olla esimerkiksi sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. Tämän jälkeen ryhmät kootaan omiksi kokonaisuuksiksi. Analyysin tuloksen ryhmittelyistä muodostuu käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli saadun analyysin tuloksen mallin avulla yritetään ymmärtää tutkittavan kuvaamaan merkityskokonaisuutta. (Vilka 2005, 139 – 140.)

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusetiikan ja hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen kuuluu kaikkien tutkimusten, selvitysten ja kartoitusten tekemiseen, jos tutkimustuloksilla halutaan uskottavuutta yhteiskunnassa (Vilka 2005, 40). Tutkimusetiikan tulee kulkea mukana tutkimusprosessin ideointivaiheesta aina tutkimustuloksista tiedottamiseen. Kaikkien tieteellisen tutkimuksen tekijöiden on noudatettava hyvää tutkimusetiikkaa. (Vilka 2005, 29). Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittuja sääntöjä suhteessa tutkimuskohteeseen, toimeksiantajiin ja suureen yleisöön. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkijat noudattavat eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä ja tiedonhankinta menetelmiä. (Vilka 2005, 30.)

Kaikissa tutkimuksissa on tärkeätä pyrkiä arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä, sillä tutkimuksessa saattaa aina tulla virheitä. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Tutkimuksen reliabelius ja validius muodostavat yhdessä tutkimuksen kokonaisluotettavuuden. Tutkimuksen reliabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa siis sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tämä tarkoittaa, että toistettaessa saman henkilön kohdalla kysely, saadaan täsmälleen sama tulos riippumatta tutkijasta. Tutkimuksen validiudella tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä

mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Validiutta tulee miettiä jo tutkimusta suunniteltaessa, tulokset vääristyvät, jos vastaaja ei ajattelekaan tutkijan oletuksen mukaisesti. Reliaabelius ja validius ovat kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä syntyneitä käsitteitä. Tästä johtuen kyseisillä termeillä on joskus hankala mitata kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta. Kvalitatiivisen tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkan selostuksen tulee käsittää tutkimuksen kaikki vaiheet. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232; Vilka 2005, 161.)

Tutkimuksen teossa on aina otettava huomioon tutkimusaineiston säilyttäminen ja hävittäminen. Tutkimuksen teon aikana on varmistettava, että tutkimuksen aineisto ei joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen tutkimuksen aineisto tulee tuhota asiaan kuuluvalla tavalla. (Vilka 2005, 34–35.) Opinnäytetyön tutkimuksen aineisto säilytettiin tutkimuksen teon ajan SPR:n tiedostoissa Digium Enterprise – ohjelmassa sekä opinnäytetyön tekijöillä. Opinnäytetyön valmistuttua tutkimukseen liittyvä materiaali hävitetään. Ainoastaan Digium Enterprise – ohjelmassa oli tunnistettavissa kyselyyn vastanneiden henkilöllisyydet sekä yksittäisten henkilöiden vastaustulokset. Digium Enterprise -ohjelmaan SPR:n Nuorten turvatalolla on tunnukset ainoastaan johtajalla Lasse Salmella. Näin saatoimme turvata sen, että kuka tahansa ei pääse Turvatalolla tutkimuksen aineistoon käsiksi. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen Lasse Salmi hävittää tutkimuksen aineiston omista tiedostoistaan ja poistaa kyselyn kokonaisuudessaan Digium Enterprise -ohjelmasta.

Tutkimuksen eettisyydessä tulee ottaa huomioon myös se mitä tutkimusjoukolta tutkimuksessa kysytään. Kysymykset eivät saa lähteä vain tutkijoiden omasta intressistä ja halusta tietää jotakin, vaan kysymysten tulee olla tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisia ja niiden tulee perustua tutkimustehtävään ja –kysymyksiin.

6 KOULUKIUSAAMISEN ESIINTYMINEN TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEISSA KOULUISSA

Kyselyt lähetettiin 89:lle oppilashuoltoryhmän jäsenelle. Yksi vastaajista ilmoitti, ettei enää opeta yläkouluikäisiä, joten tutkimuksen otos oli 88. Tutkimus oli lähes kokonaistutkimus Tampereen yläkouluista, ainoastaan 4 yläkouluu 20:stä ei ollut mukana. Tutkimukseen vastasi 48 % otoksesta. Tutkimukseen osallistui siis 42 oppilashuoltoryhmän jäsentä ja 14 eri yläkouluu. Kyselylomakkeella kerättävän aineiston haittana on usein alhainen vastausprosentti (Vilka 2005, 74). Tutkimuksemme hyvään vastausprosenttiin mahdollisesti vaikutti e-lomakkeen vastaajystävällisyys sekä Suomen Punaisen Ristin näkyvyys ja tunnettavuus sekä alustava yhteistyö Nuorten turvatalon ja muutamien koulujen välillä.

Vastaamatta jättämiseen ovat voineet vaikuttaa esimerkiksi työkiireet, kiinnostuksen puute tutkittavaa asiaa kohtaan, oletus tutkimuksen merkityksettömyydestä omalle työlleen tai tutkittavalle asialle, kyselyn pituus tai vastausaika sekä Digium Enterprise – ohjelman mahdolliset käyttövaikeudet.

6.1 Tutkimukseen osallistuminen

Eri ammattiryhmistä rehtoreilta tuli eniten vastauksia, kaikkiaan 29,27 % vastaajista oli rehtoreita. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että rehtorit ovat vastuussa koulun kokonaistilanteesta ja oppilaiden hyvinvoinnista sekä useimmissa kouluissa osallistuvat myös opetustyöhön. Myös erityisopettajat (24,39 %) ja terveydenhoitajat (19,51 %) olivat innokkaita vastaajia. Sen sijaan koulupsykologeilta emme saaneet yhtään vastausta. (Kuvio 1.) Kehno vastausprosentti koulupsykologeilta on voinut johtua esimerkiksi työkiireistä tai siitä, että he eivät kenties ole yhtä tiiviisti mukana oppilaiden koulunkäynnin arjessa kuin muut oppilashuoltoryhmän jäsenet. Koulupsykologit ovat myös melko uusi ammattiryhmä koulussa. Voi myös olla, että koulupsykologit eivät tapaa oppilaita yhtä tiiviisti kuin esimerkiksi terveydenhoitajat, tästä voi johtua että terveydenhoitajat kokevat olevansa enem-

män tietoisia koulunsa koulukiusaamistilanteesta. Vastausprosenttiin on voinut vaikuttaa myös mahdolliset oppilashuoltoryhmän jäsenten lomat ja sairauspoissaolot sekä vastaajien henkilökohtaiset asenteet.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	rehtori	12	29,27%					
2.	opinto-ohjaaja	5	12,20%					
3.	koulukuraattori	6	14,63%					
4.	koulupsykologi	0	0,00%					
5.	terveydenhoitaja	8	19,51%					
6.	erityisopettaja	10	24,39%					
	Yhteensä	41	100%					

KUVIO 1. Kyselyyn vastanneiden työtehtävä

Eniten vastauksia saimme Tammerkosen koululta. Toiseksi eniten vastauksia tuli Kaari-
lan, Pyynikin ja Sampolan kouluilta. Myös Amurin, Hatanpään, Lielahden ja Sammon
kouluista vastauksia tuli hyvin. Näistä kouluista vastausprosentti oli siis 50, kun yhdelle
koululle lähetettäviä kyselyitä oli kuusi kappaletta eli yksi kullekin oppilashuoltoryhmän
jäsenelle. Etelä-Hervannan, Pohjois-Hervannan ja Ristinarkun kouluista vastauksia ei tul-
lut yhtään. Maantieteellisesti suurimmat vastausprosentit saimme Tampereen keskustan
kouluista. (Kuvio 2.) Yhteensä tutkimukseen osallistui 14 yläkoulua Tampereen 20 ylä-
koulusta.

Koulujen innokkuuteen vastata on voinut vaikuttaa esimerkiksi koulujen tämän hetkiset työresurssit, mahdolliset vuosi- sekä sairauslomat, kouluissa vallitsevat asenteet yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä koulun sisäinen työpiiri.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	Amurin koulu	3	7,50%					
2.	Etelä-Hervannan koulu	0	0,00%					
3.	Hatanpään koulu	3	7,50%					
4.	Kaarilan koulu	4	10,00%					
5.	Kaukajärven koulu	2	5,00%					
6.	Klassillinen koulu	2	5,00%					
7.	Kämmenniemen koulu	1	2,50%					
8.	Lielahden koulu	3	7,50%					
9.	Linnainmaan koulu	2	5,00%					
10.	Pohjois-Hervannan koulu	0	0,00%					
11.	Pyynikin koulu	4	10,00%					
12.	Ristinarkun koulu	0	0,00%					
13.	Sammon koulu	3	7,50%					
14.	Sampolan koulu	4	10,00%					
15.	Tammerkosken koulu	6	15,00%					
16.	Tampereen normaalikoulu	1	2,50%					
17.	Tesoman koulu	2	5,00%					
	Yhteensä	40	100%					

KUVIO 2. Vastaajat kouluittain

Kyselyyn vastanneista oppilashuoltoryhmän jäsenistä suurimmalla osalla oli työkokemusta nykyisestä tehtävästä yli kymmenen vuotta (31,71 %). Vastaajista 34,2 % oli toiminut nykyisessä työssään 0-3 vuotta. 4-9 vuotta työkokemusta nykyisestä tehtävästä oli 34,2 % vastaajista. (Kuvio 3.)

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	alle vuoden	6	14,63%					
2.	1 – 3 vuotta	8	19,51%					
3.	4 – 6 vuotta	6	14,63%					
4.	7 – 9 vuotta	8	19,51%					
5.	yli 10 vuotta	13	31,71%					
	Yhteensä	41	100%					

KUVIO 3. Kyselyyn vastanneiden työvuodet nykyisessä toimessa

6.2 Koulukiusaamisen esiintyminen ja havaitseminen

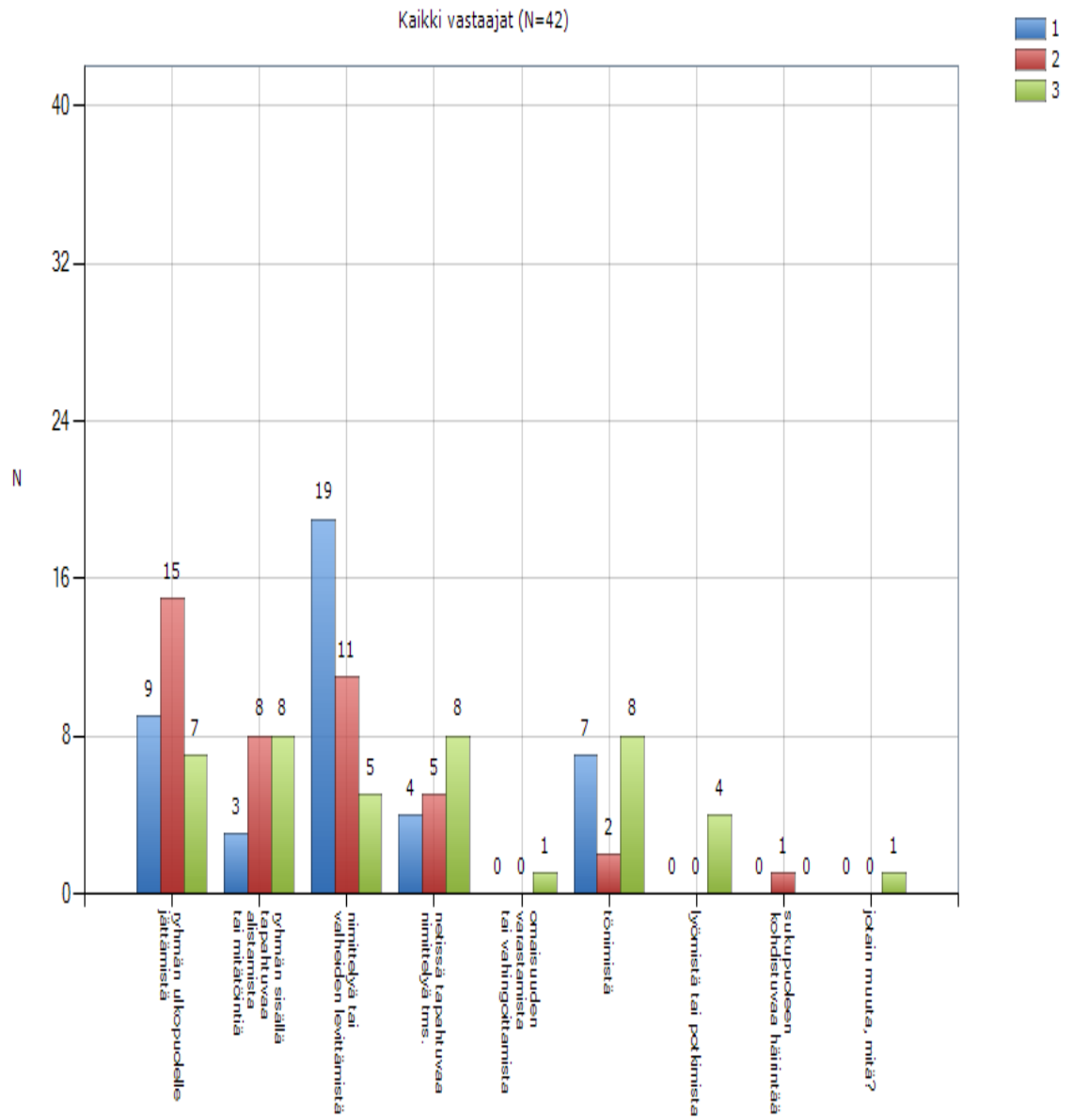
Kiusaamisen muotoja on erilaisia, kuten aikaisemmin opinnäytetyössämme kerrottiin. Kiusaaminen ei ole vain fyysistä, vaan sitä esiintyy myös useissa erilaisissa psyykkisissä ja sosiaalisissa muodoissa. Asian esille tuomiseksi halusimme selvittää millaista kiusaamista kouluissa esiintyy oppilashuoltoryhmän näkökulmasta.

Eniten esiintyvaksi kiusaamisen muodoksi valitsijat arvioivat nimittelyn ja valheiden levittämisen. Toiseksi yleisimmäksi kiusaamisen muodoksi arvioitiin ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Kolmanneksi eniten arvioitiin tapahtuvan niin tönimistä, netissä tapahtuvaa nimittelyä kuin ryhmän sisällä tapahtuvaa alistamista. Kaikkein vähiten esiintyvaksi kiusaamisen

muodoksi vastaajat arvioivat sukupuoleen kohdistuvan häirinnän sekä omaisuuden varastamisen tai vahingoittamisen. Yksi vastaajista oli valinnut vastausvaihtoehdoksi ”Jotain muuta, mitä?”, mutta oli jättänyt vastauskentän tyhjäksi. (Kuvio 4; kuvio 5.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2009) teettämän tutkimuksen mukaan nuoret kertovat haukkumisen ja nimittelyn yleisimmäksi kiusaamisen muodoiksi. Myös vaikeasti opettajien havaitsema ryhmästä poissulkeminen kerrottiin yleiseksi kiusaamisen tavaksi, yli kolmannes kiusatuista oli kokenut epäsuoraa kiusaamista. Yli puolet kiusatuista toisen asteen tyttöistä oli kokenut ryhmän ulkopuolelle jättämistä. Fyysistä kiusaamista kertoi kokeneensa 40 % yläkouluikäisistä pojista, heistä 35 % oli kokenut myös muunlaista kiusaamista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2009).

Vertailemalla näitä kahta tutkimusta havaitaan, että oppilashuoltoryhmän jäsenet ovat arvioineet kiusaamisen muodot ja niiden esiintyvyyden melko samalla tavalla kuin nuoret itse. Oppilashuoltoryhmän jäsenten arviot ovat myös hyvin yhtenäisiä opinnäytetyössämme esitetyn teorian kanssa. Myös erityisesti tyttöjen harjoittamat epäsuorat, vaikeasti havaittavissa olevat kiusaamisen muodot, kuten ryhmän ulkopuolelle jättäminen sekä ryhmän sisällä tapahtuva alistaminen tai mitätöinti, on oppilashuoltoryhmän tietoisuudessa. Erilaisten kiusaamisen muotojen tiedostaminen on jo askel kohti yksittäisen tapahtuman havainnointia ja puuttumista.

KUVIO 4. Koulukiusaamisen eri muotojen esiintyminen; 1 = esiintyy eniten, 2 = esiintyy toiseksi eniten, 3 = esiintyy kolmanneksi eniten

Sijoitus	1		2		3	
	n	%	n	%	n	%
nimittely tai valheiden levittäminen	19	45,24%	11	26,19%	5	11,90%
ryhmän ulkopuolelle jättäminen	9	21,43%	15	35,71%	7	16,67%
töniminen	7	16,67%	2	4,76%	8	19,05%
netissä tapahtuva nimittely tms.	4	9,52%	5	11,90%	8	19,05%
ryhmän sisällä tapahtuva alistaminen tai mitätöinti	3	7,14%	8	19,05%	8	19,05%
omaisuuden varastaminen tai vahingoittaminen	0	0,00%	0	0,00%	1	2,38%
lyöminen tai potkiminen	0	0,00%	0	0,00%	4	9,52%
sukupuoleen kohdistuva häirintä	0	0,00%	1	2,38%	0	0,00%
	0	0,00%	0	0,00%	1	2,38%
Yhteensä	42	100,00%	42	100,00%	42	100,00%

KUVIO 5. Koulukiusaamisen eri muotojen esiintyminen; 1 = esiintyy eniten, 2 = esiintyy toiseksi eniten, 3 = esiintyy kolmanneksi eniten

Yli puolet vastaajista kertoo havainneensa kiusaamista kuukausittain, kuitenkin myös viikoittain esiintyvää kiusaamista havaitsi kolmasosa vastaajista. Koulujen lukumääränä tämä merkitsee sitä, että 9 Tampereen yläkoulussa kiusaamista havaitaan kuukausittain. Näiden lukujen mukaan viikoittain kiusaamista havaitaan viidessä yläkoulussa. Päivittäin esiintyvää kiusaamista havaitsi vain 2,44 % vastaajista. Kukaan vastaajista ei kertonut, että ei

havaitse kiusaamista lainkaan koulussaan. (Kuvio 6.) Yläkouluikäisille oppilaille tehdystä kyselyssä itse oppilaista 3 % kertoi kokeneensa kiusaamista useita kertoja viikossa. 26 % oppilaista kertoi kokeneensa kiusaamista joskus kuluneen lukuvuoden aikana. (Tampereen kaupunki, Koulun hyvinvointiprofiili, 2004).

Valtakunnallisen kouluterveyskyselyn mukaan 36 prosenttia peruskouluikäisistä kokee tulleen kiusatuksi. (Kouluterveyskysely 2010.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton teettämässä tutkimuksessa nuorilta kysyttiin, ovatko he itse toimineet tavalla, joka on saattanut toisesta tuntua kiusaamiselta. Yläkoululaisista pojista 71 % ja tytöistä 62 % kertoi, että heidän toimintansa on saattanut tuntua toisesta kiusaamiselta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2009). TedBM – hankkeen, jossa vastaukset tutkimukseen tuotettiin kouluittain, mukaan 46 prosenttia yläkoulujen edustajista arvioi, että toistuvaa (viikoittaista) kiusaamista kokee 1-2 prosenttia koulun oppilaista. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2007; Salmivalli 2010, 55.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2009) kiusaamiskyselyn mukaan kiusaamista tapahtuu eniten välitunneilla, joka siis hankaloittaa koulun henkilökunnan koulukiusaamisen havaitsemista. Samasta tutkimuksesta käy ilmi, että peruskouluikäisistä pojista kiusaamista koulussa havaitsee päivittäin 22 %, tytöistä kiusaamista havaitsee päivittäin 13 %.

Näiden tutkimusten perusteella oppilashuoltoryhmän jäsenet havaitsevat vain pienen osan kaikesta koulussa tapahtuvasta koulukiusaamisesta. Havainnoin vähyyttä voi selittää myös se, että oppilashuoltoryhmän jäsenet eivät osallistu niin tiiviisti oppilaiden koulupäivään kuin luokanvalvojat ja aineopettajat.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	päivittäin	1	2,44%					
2.	viikoittain	13	31,71%					
3.	kuukausittain	23	56,10%					
4.	harvemmin kuin kuukausittain	4	9,76%					
5.	en ollenkaan	0	0,00%					
	Yhteensä	41	100%					

KUVIO 6. Koulukiusaamisen havaitseminen oppilashuoltoryhmän jäsenten näkökulmasta kuluneen lukuvuoden aikana

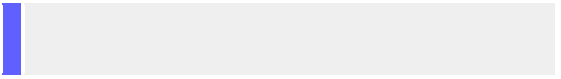
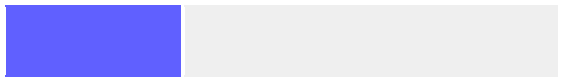
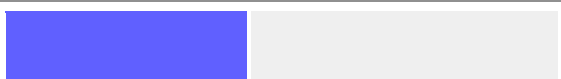

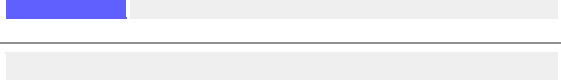
Tarkasteltaessa eri ammattiryhmien kiusaamisen havainnointia huomataan, että viikoittaista kiusaamista havaitsevat eniten terveydenhoitajat, rehtorit ja erityisopettajat. Heidän osuutensa kaikista vastaajista on 84 %. Rehtorit ja erityisopettajat havaitsevat myös eniten kuukausittain tai harvemmin kuin kuukausittain tapahtuvaa kiusaamista. (Taulukko 1.)

%	<i>päivittäin</i>	<i>viikoittain</i>	<i>kuukausittain</i>	<i>harvemmin kuin kuukausittain</i>	<i>ei ollenkaan</i>	<i>Yht.</i>
rehtori	0	23	35	25	-	29
opinto-ohjaaja	100	0	13	25	-	12
koulukuraattori	0	15	17	0	-	15
koulupsykologi	0	0	0	0	-	0
terveydenhoitaja	0	38	13	0	-	20
erityisopettaja	0	23	22	50	-	24
Yht.	100	100	100	100		100
N	1	13	23	4	0	41

TAULUKKO 1. Eri ammattiryhmien edustajien koulukiusaamisen havainnointi

Vastaajista 43,90 % kertoo puuttuneensa kiusaamistilanteisiin kuukausittain. Kuitenkin vastaajista 56,10 % kertoo havaitsevansa kiusaamista kuukausittain. (Kuvio 6; kuvio 7.) Näin ollen kaikkiin havaittuihin kiusaamistilanteisiin ei puututa. Ainoastaan yksi vastaaja kertoo puuttuvansa kiusaamistilanteisiin päivittäin. Kaikki vastaajat kertovat puuttuvansa kiusaamistilanteisiin joskus, kukaan vastaajista ei jätä täysin puuttumatta havaitsemiinsa kiusaamistilanteisiin.

Kouluterveyskyselyssä (2010) peruskoulun oppilailta kysyttiin, ovatko he osallistuneet muiden oppilaiden kiusaamiseen tai joutuneet itse kiusatuksi kuluneen lukukauden aikana, ja onko tilanteeseen puututtu koulun aikuisten toimesta. Vastaajista 64 % vastasi, että ei ole puututtu. Vastaajia kyselyssä oli ollut 64 269. Oppilaiden ja oppilashuoltoryhmän jäsenten näkemykset koulukiusaamiseen puuttumisesta eroavat melko paljon. Oppilaat kokevat, että koulukiusaamiseen ei puututa kovinkaan paljon. Puuttumisen vähyys saattaa johtua resurssiongelmista, välinpitämättömyydestä tai omasta työuupumuksesta. Koulun henkilökunnalle saattaa myös olla helpompaa sivuuttaa tilanne kuin ryhtyä selvittämään sitä. Joskus saattaa myös tuntua vaikealta puuttua koulukiusaamiseen.

Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1. päivittäin	1	2,44%					
2. viikoittain	13	31,71%					
3. kuukausittain	18	43,90%					
4. harvemmin kuin kuukausittain	9	21,95%					
5. en ollenkaan	0	0,00%					
Yhteensä	41	100%					

KUVIO 7. Oppilashuoltoryhmän jäsenien puuttuminen oppilaiden välisiin kiusaamistilanteisiin kuluneen lukuvuoden aikana

Vastaajista kiusaamiseen puuttuu viikoittain eniten kaikista ammattiryhmistä terveydenhoitajat (38 %). Toiseksi eniten viikoittaiseen kiusaamiseen puuttuvat rehtorit 23 % ja erityisopettajat 23 %. Kuukausittaiseen kiusaamiseen puuttuvat myös eniten rehtorit ja erityisopettajat. Harvemmin kuin kuukausittain kiusaamiseen puuttuvat rehtorit, terveydenhoitajat ja erityisopettajat. Heidän osuutensa kaikista vastaajista on 77 %. Kiusaamiseen puuttumisessa rehtorit, terveydenhoitajat ja erityisopettajat näyttäisivätkin tämän tutkimuksen mukaan olevan keskeisessä asemassa. (Taulukko 2.)

%	<i>päivittäin</i>	<i>viikoittain</i>	<i>kuukausittain</i>	<i>harvemmin kuin kuukausittain</i>	<i>ei ollenkaan</i>	<i>Yht.</i>
rehtori	0	23	33	33	-	29
opinto-ohjaaja	100	0	17	11	-	12
koulukuraattori	0	15	17	11	-	15
koulupsykologi	0	0	0	0	-	0
terveydenhoitaja	0	38	6	22	-	20
erityisopettaja	0	23	28	22	-	24
Yht.	100	100	100	100		100
N	1	13	18	9	0	41

TAULUKKO 2. Eri ammattiryhmien edustajien puuttuminen koulukiusaamiseen

Vertaillessa vastaajien työssäolo vuosia kiusaamisen havainnointiin huomataan, että viikoittaista kiusaamista havaitsee eniten yli neljä vuotta kyseisessä työssä olleet. Kuukausittaisen ja harvemmin kuin kuukausittaisen kiusaamisen havaitsemisen kohdalla erot ovat tasoittuneet. (Taulukko 3.) Vertaillessa työvuosia suhteessa kiusaamiseen puuttumiseen havaitaan, että viikoittain kiusaamiseen puuttuvat pidempään työssä olleet. Kuukausittain tai harvemmin kiusaamiseen puuttumisen kohdalla erot tasoittuvat. Työvuosien vertailu kiusaamisen havainnoin ja puuttumisen kanssa antavat lähes samanlaisia tuloksia määrien suhteen. (Taulukko 3; Taulukko 4.)

%	<i>päivittäin</i>	<i>viikoittain</i>	<i>kuukausittain</i>	<i>harvemmin kuin kuukausittain</i>	<i>ei ollenkaan</i>	<i>Yht.</i>
alle vuoden	0	8	17	25	-	15
1-3 vuotta	100	8	26	0	-	20
4-6 vuotta	0	15	13	25	-	15
7-9 vuotta	0	38	9	25	-	20
yli 10 vuotta	0	31	35	25	-	32
Yht.	100	100	100	100		100
N	1	13	23	4	0	41

TAULUKKO 3. Työvuosien vaikutus kiusaamisen havainnointiin

%	<i>päivittäin</i>	<i>viikoittain</i>	<i>kuukausittain</i>	<i>harvemmin kuin kuukausittain</i>	<i>ei ollenkaan</i>	<i>Yht.</i>
alle vuoden	0	8	17	22	-	15
1-3 vuotta	100	8	28	11	-	20
4-6 vuotta	0	15	11	22	-	15
7-9 vuotta	0	38	6	22	-	20
yli 10 vuotta	0	31	39	22	-	32
Yht.	100	100	100	100		100
N	1	13	18	9	0	41

TAULUKKO 4. Työvuosien vaikutus kiusaamiseen puuttumiseen

Tieto koulukiusaamisesta oppilashuoltoryhmän jäsenille tulee useimmiten joltakin opettajalta. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että opettajat toimivat yhdessä koko luokan kanssa, sekä ovat ammattinsa ja koulutuksensa puolesta harjaantuneita havaitsemaan ja puuttumaan koulukiusaamiseen. Opettaja on oppilaan ensisijainen auttaja ja tarvittaessa opettaja tekee yhteistyötä koulu muiden oppilashuoltoryhmän jäsenien kanssa hoitaakseen koulukiusaamistilanteita. (Oppilashuolto, 2010.) Neljännes vastaajista kertoo saavansa tiedon kiusaamisesta kiusatulta. ”Joku muu, kuka?” – vaihtoehdon oli valinnut kaksi vastaajista. Toisen vastauksen mukaan tieto kiusaamisesta tulee kaikilta tasapuolisesti ja toisen vastauksen mukaan koulukiusaamiskyselyistä. (Kuvio 8.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton teettämän tutkimuksen mukaan 95 % yläkouluikäisistä tytöistä kertoisi kiusaamisesta mieluiten ystävälle, pojilla vastaava luku oli 87 %. Vanhemmille puhuminen koettiin toiseksi helpoimmaksi tavaksi tuoda kiusaaminen esille, tytöistä 54 % ja pojista 52 % arvio, että kiusaamisesta puhuminen vanhempien kanssa olisi erittäin helppoa. Koulukuraattorin tai koulupsykologin kanssa kiusaamisesta voisi puhua 48 % tytöistä ja 47 % pojista. Terveystoimikunnan kanssa kiusaamisesta olisi valmis puhumaan 42 % tytöistä ja 43 % pojista. Opettajalle puhumisen helpoksi kokisi 43 % pojista ja 40 % tytöistä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2009).

Oppilashuoltoryhmän jäsenet siis kertovat tiedon kiusaamisesta tulevan enimmäkseen opettajilta, vaikka nuoret kertovat kiusaamisesta mieluiten ystävälle tai vanhemmille. Voikin olla, että vanhemmat saattavat jättää kertomatta kiusaamisesta koulun henkilökunnalle. He kenties ajattelevat kiusaamisen loppuvan aikanaan tai kuuluvan nuorten normaaliin kehitykseen tai ratkaisevansa kiusaamisongelman ilman koulun apua. Ystävät sen sijaan eivät varmaan kerro kiusaamisesta aikuisille, ellei asiasta näin yhdessä kiusatun kanssa sovita tai kiusaaminen ole erityisen rankkaa.

Vastaajista vain 10,26 % kertoo tiedon kiusaamisesta tulevan useimmiten vanhemmilta. Kuitenkin oppilaat itse kertovat kiusaamisesta mielellään vanhemmilleen. Tästä herääkin kysymys, tulisiko koulun ja kodin välistä yhteistyötä tiivistää koulukiusaamisen vähentämiseksi. Suurin osa kiusatuista kertoo kiusaamisesta mieluiten ystävälleen. Jotta tämä tieto tulisi myös koulun henkilökunnan tietoon, tulisi koulun ilmapiirin kehittämisessä keskittyä etenkin avoimuuden sekä oppilaiden ja aikuisten välisen luottamuksen rakentamiseen.

Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1. oppilashuoltoryhmän jäseneltä	5	12,82%					
2. opettajalta	15	38,46%					
3. vanhemmalta	4	10,26%					
4. kiusatulta	10	25,64%					
5. kiusaajalta	0	0,00%					
6. joltakin muulta oppilaalta	3	7,69%					
7. joku muu, kuka?	2	5,13%					
Yhteensä	39	100%					

KUVIO 8. Keneltä useimmiten tulee tieto koulukiusaamistapauksesta

Muista tutkimuksista kävi ilmi, että nuoret nimeen omaan kertoivat kiusaamisesta ensisijaisesti ystävälleen ja toiseksi helpoimmaksi kiusaamisesta kertominen koettiin vanhemmille. Joltakin muulta oppilaalta tiedon kiusaamisesta sai kuraattorit, terveydenhoitajat ja erityisopettajat. Tämän tutkimuksen mukaan kiusatut tulevat puhumaan kiusaamisesta eniten terveydenhoitajille, erityisopettajille ja rehtoreille. Vanhemmat ottavat yhteyttä kiusaamista-pauksissa ensisijaisesti rehtoriin ja toiseksi eniten koulukuraattoriin ja erityisopettajaan. (Taulukko 5.)

%	<i>oppilahuolto</i>							Yht.
	<i>ryhmän jäseneltä</i>	<i>opettajalta</i>	<i>vanhemmalta</i>	<i>kiusatulta</i>	<i>kiusaajalta</i>	<i>joltakin muulta oppilaalta</i>	<i>joku muu, kuka?</i>	
rehtori	0	40	50	20	-	0	50	28
opinto-ohjaaja	40	13	0	0	-	0	50	13
koulukuraattori	0	20	25	10	-	33	0	15
koulupsykologi	0	0	0	0	-	0	0	0
terveydenhoitaja	20	7	0	50	-	33	0	21
erityisopettaja	40	20	25	20	-	33	0	23
Yht.	100	100	100	100		100	100	100
N	5	15	4	10	0	3	2	39

TAULUKKO 5. Koulukiusaamistapauksen esille tulo ammattiryhmittäin

Yli puolet vastaajista (51,28 %) näkee, ettei kiusaamisen esiintyvyydessä ole eroja eri vuosiluokilla. Kuitenkin kolmannes (33,33 %) kertoo kiusaamista esiintyvän eniten 7. luokalla. Kiusaamista siis esiintyy melko tasaisesti kaikilla vuosiluokilla, kuitenkin yläkoulun ensimmäisellä vuodella kiusataan selkeästi enemmän kuin muilla vuosiluokilla. (Kuvio 9.) Kouluterveyskyselyn (2009) mukaan peruskouluikäisistä nuorista kertoo tullessaan kiusatuksi viikoittain 8 % ja lukioikäisistä vain 2 %. Tässäkin kyselyssä käy siis ilmi, että kiusaaminen vähenee vanhemmiten.

Todennäköisesti kiusaamisen määrään 7. luokalla vaikuttaa koulun vaihtuminen sekä uudet luokkajaot. Tästä voitaisiinkin päätellä, että ryhmäytymiseen tulisi panostaa entistä enemmän. Myös Salmivallin (1999, 12–14) mukaan kiusaamista tapahtuu eniten yläkoulun alkaessa, kun luokkajaot muuttuvat ja nuorilla on edessään uuteen vertaisryhmään kiinnittyminen.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	7. luokalla	13	33,33%					
2.	8. luokalla	4	10,26%					
3.	9. luokalla	0	0,00%					
4.	vuosiluokissa ei ole eroja	20	51,28%					
5.	en osaa sanoa	2	5,13%					
	Yhteensä	39	100%					

KUVIO 9. Kiusaamisen esiintyminen eri vuosiluokilla

Yli puolet (56,41 %) vastaajista kertoo, että kiusaamisen määrä on pysynyt ennallaan viimeisten kolmen vuoden aikana. 20,51 % vastaajista sanoo kiusaamisen lisääntyneen, kun taas 23,07 % vastaajista kiusaamisen vähentyneen. Kuitenkaan lähes kukaan vastaajista ei näe kiusaamisen määrän muuttuneen huomattavasti viime vuosina. (Kuvio 10.)

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	lisääntynyt huomattavasti	1	2,56%					
2.	lisääntynyt hieman	7	17,95%					
3.	pysynyt ennallaan	22	56,41%					
4.	vähentynyt hieman	8	20,51%					
5.	vähentynyt huomattavasti	1	2,56%					
	Yhteensä	39	100%					

KUVIO 10. Oppilashuoltoryhmän jäsenien näkemys koulukiusaamisen muuttumisesta viimeisten kolmen vuoden aikana

6.3 Sukupuolen vaikutus koulukiusaamistilanteisiin

Tutkimuksessa tuli selkeästi ilmi, ettei sukupuolella juurikaan nähty olevan vaikutusta kiusaamiseen. 90,00 % vastaajista arvioi, ettei sukupuolella ole merkitystä kiusatuksi joutumiseen. 92,68 % vastaajista arvioi, ettei sukupuoli vaikuta siihen kuka kiusaa. (Kuvio 11; kuvio 12.)

Kuitenkin pojissa nähdään olevan sekä kiusaajia että kiusattuja hieman tyttöjä enemmän. 7,50 % vastaajista näkee, että pojat ovat useammin kiusauksen kohteina kuin tytöt. Vastaajista 7,32 % kertoo poikien kiusaavan useammin kuin tyttöjen. (Kuvio 11; kuvio 12.) Kou-

luterveyskyselyssä (2010) peruskoulun oppilaiden pojista 55 % kertoi osallistuneensa joskus muiden oppilaiden kiusaamiseen kuluneen lukukauden aikana, kun vastaava luku tyttöillä oli 31 %. Kouluterveyskyselyn tähän kohtaan oli kyseisenä vuonna (2008–2009) vastannut kaiken kaikkiaan 80 906 oppilasta.

Kouluterveyskyselyssä (2010) kiusaamisen kohteeksi peruskoulun pojista kertoi joutuneensa 41 %, sen sijaan peruskoulun tytöistä kiusaamisen kohteeksi kertoo joutuneensa 31 %. Kaiken kaikkiaan vastaajia tähän kohtaan Kouluterveyskyselyssä oli 80 929 oppilasta.

Kouluterveyskyselyn (2010) tulokset ovat yleistettävissä Suomen tasolla tutkimuksen laajuudesta johtuen. Näin ollen siitä saatua tutkimustulosta voi pitää melko pätevänä. Kouluterveyskyselystä saatujen tulosten mukaan sukupuolella on merkitystä niin kiusatuksi tulemiseen kuin kiusaajana olemiseen. Etenkin kiusaavissa oppilaissa sukupuolten välillä on yli 20 % ero.

Vaikkakin tyttöjen ja poikien kiusaamisen tai kiusatuksi joutumisen määrissä ei ole havaittu suuria eroja, sukupuolten tavoissa kiusata on eroja. Tytöt kokevat poikia useammin epäsuoraa kiusaamista. 60 % yläkouluikäisistä tytöistä oli joutunut juoruilun kohteeksi ja 39 % oli kokenut ryhmän ulkopuolelle jättämistä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2009). Tyttöjen harjoittamat kiusaamisen muodot ovat vaikeammin havaittavissa kuin poikien suoremmat tavat kiusata. Teoriassa olemmekin tuoneet esille, että poikien kiusaamisen muodot ovat tyypillisesti näkyvää, fyysistä ja sanallista sekä kohdistetaan suoraan kiusattua kohtaan. Voikin olla, että tästä syystä oppilashuoltoryhmän jäsenet huomioivat poikien kiusaamista enemmän ja tyttöjen kiusaamisesta nähdään vain pieni osa.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	tytöt kiusaavat useammin kuin pojat	0	0,00%					
2.	pojat kiusaavat useammin kuin tytöt	3	7,32%					
3.	sukupuoli ei vaikuta	38	92,68%					
	Yhteensä	41	100%					

KUVIO 11. Sukupuolen vaikutus kiusaajana olemiseen

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	tytöt ovat useammin kiusauksen kohteina kuin pojat	1	2,50%					
2.	pojat ovat useammin kiusauksen kohteina kuin tytöt	3	7,50%					
3.	sukupuoli ei vaikuta	36	90,00%					
	Yhteensä	40	100%					

KUVIO 12. Sukupuolen vaikutus kiusaamisen kohteena olemiseen

6.4 Koulujen käytännöt ja resurssit vastata koulukiusaamisongelmaan

Suurin osa vastaajista (73,17 %) näkee koulunsa omat resurssit hoitaa koulukiusaamisongelmaa melko hyvinä. Koulujen lukumääränä tämä merkitsee sitä, että 12 Tampereen yläkoulua uskoo omaavansa melko hyvät resurssit vastata koulukiusaamisongelmaan. 17,07 % vastaajista kokee koulunsa resurssit melko heikkoina. Koulujen määränä tämä merkitsisi kolmea koulua 16 koulusta. Vain 9,76 % vastaajista kokee, että omalla koululla on erittäin hyvät resurssit hoitaa koulukiusaamisongelmaa. Kukaan vastaajista ei arvioi oman koulunsa resursseja heikoiksi. (Kuvio 13.) Näistä vastaustuloksista voisi päätellä, että kouluilla on aikaa, taitoja ja voimavaroja hoitaa koulukiusaamisongelmaa. Kuitenkaan vastaajat eivät koe, että koulukiusaamista olisi saatu vähenemään juurikaan. (Kuvio 10; kuvio 13). Koko koulun resursseja on todennäköisesti melko haastavaa arvioida, joten virhemarginaalin suuruuden mahdollisuus saattaa tässä vastauksessa nousta. On myös mahdollista, että toiveikkuus sekä halu uskoa koulun mahdollisuuksiin puuttua ja ehkäistä koulukiusaamista saattavat vaikuttaa vastaamiseen.

On myös mahdollista, että vastaajat eivät ole miettineet tätä kysymystä riittävän tarkasti ja laajasti. Myös kysymyksen asettelu on saattanut olla liian ympäröivää ja resurssi määrittelynä on voitu ymmärtää liian kapeasti.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	erittäin hyvinä	4	9,76%					
2.	melko hyvinä	30	73,17%					
3.	melko heikkoina	7	17,07%					
4.	heikkoina	0	0,00%					
	Yhteensä	41	100%					

KUVIO 13. Koulun resurssit vastata koulukiusaamisongelmaan

Vertaillessa oppilashuoltoryhmien eri ammattien edustajien näkemystä koulun omiin resursseihin hoitaa koulukiusaamisongelmaa havaitaan, että koulun resurssit erittäin hyvinä näkivät rehtorit ja koulukuraattorit. Vastaajien määrä tosin oli tässä vastausvaihtoehdossa pieni. Melko hyvinä koulunsa resursseja koulukiusaamisongelmanhoitamiseen pitivät rehtorit 27 %, erityisopettajat 27 % ja terveydenhoitajat 23 %. Melko heikoiksi koulun resurssit arvioivat opinto-ohjaajat ja erityisopettajat. (Taulukko 6.)

%	<i>erittäin hyvinä</i>	<i>melko hyvinä</i>	<i>melko heikkoina</i>	<i>heikkoina</i>	<i>Yht.</i>
rehtori	75	27	14	-	29
opinto-ohjaaja	0	10	29	-	12
koulukuraattori	25	13	14	-	15
koulupsykologi	0	0	0	-	0
terveydenhoitaja	0	23	14	-	20
erityisopettaja	0	27	29	-	24
Yht.	100	100	100		100
N	4	30	7	0	41

TAULUKKO 6. Eri ammattiryhmien edustajien arvioinnit koulun resursseista

Oppilashuoltoryhmän jäsenistä 63,41 % kokee omat resurssinsa puuttua koulukiusaamiseen melko hyvinä. Erittäin hyväksi omat resurssit kokee 7,32 % vastaajista. Vastaajista 26,83 % kokee resurssinsa melko heikoiksi tai heikoiksi. Vastaajista 2,44 % kokee, ettei omaa lainkaan resursseja puuttua koulukiusaamisongelmaan. Kaiken kaikkiaan melko heikoksi, heikoksi tai ei lainkaan resursseja vastaajista arvioi 29,27 % eli kolmannes. (Kuvio 14.)

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	erittäin hyvin	3	7,32%					
2.	melko hyvin	26	63,41%					
3.	melko heikosti	10	24,39%					
4.	heikosti	1	2,44%					
5.	ei lainkaan	1	2,44%					
	Yhteensä	41	100%					

KUVIO 14. Työntekijän omat resurssit puuttua koulukiusaamiseen

Omat henkilökohtaiset resurssit puuttua koulukiusaamiseen erittäin hyvinä näkivät rehtorit, koulukuraattorit ja erityisopettajat. Tosin vastaajia tässä vastausvaihtoehdossa oli vain kolme. Kaikista vastaajista 63 % oli vastannut, että omat resurssit koulukiusaamisen puuttumiseen ovat melko hyvät. Heistä rehtorit 38 % ja erityisopettajat 27 % olivat suurimmat vastaajat kaikista ammattiryhmistä. Taulukosta voikin havaita, että rehtorit ja erityisopettajat kaikista ammattiryhmistä kokevat, että heillä on mahdollisuuksia omien resurssien puolesta puuttua koulukiusaamiseen. Melko heikoiksi omat resurssit puuttua koulukiusaamisen kokivat terveydenhoitajat. (Taulukko 7.)

%	<i>erittäin hyvin</i>	<i>melko hyvin</i>	<i>melko heikosti</i>	<i>heikosti</i>	<i>ei lainkaan</i>	<i>Yht.</i>
rehtori	33	38	10	0	0	29
opinto-ohjaaja	0	12	10	100	0	12
koulukuraattori	33	12	10	0	100	15
koulupsykologi	0	0	0	0	0	0
terveydenhoitaja	0	12	50	0	0	20
erityisopettaja	33	27	20	0	0	24
Yht.	100	100	100	100	100	100
N	3	26	10	1	1	41

TAULUKKO 7. Eri ammattiryhmien edustajien arviot omista resursseista

Vaikka omat ja koulun resurssit (kuvio 13; kuvio 14) koetaan melko hyvinä niin silti 34,15 % vastaajista toivoo lisää työaikaa koulukiusaamisongelman hoitamiseen sekä 17,07 % vastaajista tahtoisi lisää koulutusta. Myös lisää henkilökuntaa, moniammatillista yhteistyötä koulun sisällä ja verkostoyhteistyötä koulun ja muiden toimijoiden välillä kaivattiin.

Jotakin muuta vaihtoehtoon tuli kolme vastausta. Niissä toivottiin lisää vertaistoimintaa tukioppilaiden kanssa, yhteistä aikaa luokille, ryhmäyttämistä ja ennaltaehkäisyä. (Kuvio 15.)

Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1. työaika	14	34,15%					
2. henkilökunnan koulutusta	7	17,07%					
3. lisää henkilökuntaa	5	12,20%					
4. Moni ammatillista yhteistyötä koulun sisällä	5	12,20%					
5. verkostoyhteistyötä koulun ja muiden toimijoiden välillä	5	12,20%					
6. yhteysmahdollisuuksia vanhempien ja koulun välille	2	4,88%					
7. jotakin muuta, mitä?	3	7,32%					
Yhteensä	41	100%					

KUVIO 15. Mitä resursseja vastaajat toivoivat lisää koulukiusaamisongelman hoitamiseen

6.4.1 Koulujen hyviä käytäntöjä

Vastaajilta kysyttiin avoimella kysymyksellä millaisia hyviä käytäntöjä heillä on ollut koulussaan käytössä koulukiusaamisongelman hoitamiseksi. Tähän kysymykseen vastasi yhteensä 29 henkilöä 42 vastaajasta. Kaksi kolmannelta vastaajasta kertoo KiVa Koulu-toimintaperiaatteiden olleen hyödyllisiä sekä koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä että koulukiusaamistapausten selvittelyssä. Niin Kiva-tiimi kuin Kiva-oppitunnit koettiin erittäin hyviksi työtavoina koulukiusaamisongelmaa kohtaan.

Rehtorin ja koulukuraattorin aktiivinen mukana olo koulukiusaamistapauksissa koettiin toimivana ja tehokkaana työmuotona. Perinteistä rehtorin ja kuraattorin puhuttelua pidettiin toimivana yksittäisten kiusaamistapausten hoitamisessa. Kuraattorin nähtiin olevan keskeinen toimija yhteistyössä opettajien ja rehtorin kanssa koulukiusaamisongelman kaikissa vaiheissa. Myös terveydenhoitajan ja erityisopettajan rooleilla koulussa nähtiin olevan erityistä positiivista vaikutusta koulukiusaamisongelman hoitamiseen.

Varhainen puuttuminen, nopea reagoiminen sekä niin sanotun nollatoleranssin ottaminen kiusaamiseen koettiin tärkeiksi toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi. Erityisesti vastauksissa painotettiin, että kaikilla tulee olla koulukiusaamisongelmaa kohtaan varhainen puuttumiskyky ja että kaikkiin mahdollisesti pieniinkin tapauksiin tulisi puuttua. ”Jos opettajalla tai jollakin muulla herää huoli tai epäily oppilaan kiusaamisesta siitä ilmoitetaan ja asia selvitetään. Joskus huoli on ollut turha, mutta parempi katsoa kuin vähätellä.” Ylipäätään yhteisiä ja selkeitä toimintaperiaatteita korostettiin. Koulun yhteinen toimintamalli ja pelisäännöt koulukiusaamisongelman hoitamisessa koettiin tärkeiksi. Myös opetusalan ammattijärjestö korostaa ohjeissaan koulukiusaamisen ehkäisemiseksi yhteisten pelisääntöjen tärkeyttä, kuten aiemmin luvussa neljä kerroimme.

Yhteydenotto kotiin ja vanhempiin mahdollisimman varhain kiusaamistilanteessa koettiin todella merkitykselliseksi. Kouluissa on muun muassa pohdittu keinoja kiusaamisen lopettamiseen yhdessä kiusaajan huoltajien ja kiusatun huoltajien kanssa. Yhteydenpito kodin ja

koulun välillä koettiin kiusaamista ennaltaehkäiseväksi sekä auttavan varhaista puuttumista. Usean vastaajan mielestä tehokas käytäntö koulukiusaamisongelmaa vastaan olivat kasvatust keskustelut.

Joissakin tapauksissa luokka- tai ryhmäsiirrot tai jopa koulun vaihtaminen oli koettu toimivaksi. Yksi vastaajista painotti nimenomaan kiusaajan siirtämistä toiseen ryhmään. Tukioppilastoiminta, oppilaskunnan toiminta, oppilashuoltoryhmän toiminta, luokanvalvojan rooli ja työparityöskentely koettiin koulukiusaamista vähentäviksi toimiviksi menetelmiksi.

Yleisellä tasolla avointa ja suvaitsevaa ilmapiiriä pidettiin kiusaamista ennaltaehkäisevänä. Avoin keskusteluilmapiiri opettajien kesken sekä oppilaiden ja opettajien välillä nähtiin kiusaamista vähentävänä, esimerkiksi kiusaamisesta puhuminen aamunavauksissa. Tärkeäksi koettiin mahdollistava ilmapiiri koulukiusaamisesta kertomiseen. Jatkuva palautteen keruu, vuosittaiset koulukiusaamiskyselyt, ilmapiirikyselyt sekä ryhmäyttämispäivät nähtiin koulukiusaamista ennaltaehkäisevänä ja toimivina työtapoina. Vastauksissa painotettiin myös kiusaamistapausten seurannan ja dokumentoinnin tärkeyttä.

6.4.2 Koulujen toimimattomia käytäntöjä

Tutkimuksen toisessa avoimessa kysymyksessä kysyttiin millaisia käytäntöjä kouluilla on ollut koulukiusaamisongelmaan, jotka on kuitenkin kokeilun jälkeen todettu toimimattomiksi. Tähän kysymykseen vastasi yhteensä 15 henkilöä, kun koko tutkimuksen vastaajamäärä oli 42.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että jälki-istuntoja pidettiin melko tehottomana keinona korjata koulukiusaamistilannetta. Myös aiemmin käytössä ollutta oppilaiden välistä vertaissovittelu – menetelmää pidettiin toimimattomana.

Vaikkakin KiVa Koulu – ohjelmaa pidetään yleisesti toimivana metodina ratkaista ja ennaltaehkäistä koulukiusaamisongelmaa, pidettiin sitä osaltaan myös toimimattomana. Erityi-

sesti tuotiin esille, että KiVa-tiimiin tulee valita sellaiset työntekijät, jotka pystyvät nopeasti puuttumaan tilanteisiin. Ongelmaksi koettiin myös KiVa koulu -oppituntien säännöllinen pitäminen, sillä nämä tunnit söivät aikaa luokanvalvojan pitämän aineen oppitunnista, vaikkakin itse KiVa koulu-tunnit koettiin hyödyllisiksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että KiVa Koulu-ohjelman toteuttamistapa riippui opettajien omasta mielenkiinnosta kyseistä asiaa kohtaan. KiVa Koulu – ohjelma olisi siis kaiken kaikkiaan toimiva, mutta sen tehokkuus riippuu paljolti siitä miten hyvin ohjelman toteutus kouluissa on organisoitu.

Vastauksissa tuli esille, että aikuiset eivät välttämättä aina puutu havaitsemaansa kiusaamiseen. Käsitykset kiusaamisesta vaihtelivat, onko pieni nahistelu sallittua vai ei? Hankalaksi koettiin myös se, että koko koulun henkilökunnan ei koettu toimivan johdonmukaisesti ja samansuuntaisesti kiusaamistilanteissa. Vastauksissa tuotiin esille myös huoli siitä, että oppilaat eivät kenties luota aikuisten kykyyn hoitaa asioita vaikka oppilaat kiusaamisen julki toisivatkin. Koettiin myös, että oppilaat saattavat pelätä kertomisen aiheuttavan heille itselleen lisävaikeuksia. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2009) nuorille teettämän tutkimuksen mukaan kiusatut kokevat, että aikuisille kertomisesta on melko harvoin apua ja hyötyä. Huomattavan monen kiusatun tilanne oli huonontunut koulun henkilökunnalle puhumisesta, rehtorin kanssa puhumisesta yläkoululaisista lähes joka viides kertoi tilanteensa huonontuneen. Yläkoulun tytöistä 13 % ja pojista 16 % koki, että kuraattorille puhumisesta oli ollut heille haittaa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2009).

Yksi vastaajista toi ilmi, että pitkään jatkuneiden, ryhmän sisällä olevien kiusaamistilanteiden hoitamisessa oikeastaan kaikki yritykset on todettu tuloksettomiksi lukuun ottamatta koulun vaihtoa. Toimimattomaksi ja jopa haitalliseksi menetelmäksi koettiin nuorille huutaminen.

Koulukiusaamisongelmien ratkaisemisen haasteeksi nähtiin myös kaikkien osapuolien sitoutuminen ongelman hoitamiseen, niin kodin kuin koulun. Liian isot ryhmäkoot koettiin kiusaamista edistäviksi.

6.5 SPR Nuorten turvatalon mahdollisuudet koulukiusaamisongelmaan

SPR:n Tampereen Nuorten turvatalolla on olemassa erilaisia palveluita, joita voidaan käyttää apuna nuorten syrjäytymisen, yksinäisyyden ja koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn yhteistyössä koulujen kanssa. Tällä hetkellä Nuorten turvatalo tarjoaa palveluina tukea nuorille itsenäistymiseen, tilapäistä yöpymismahdollisuutta eli niin sanottua kriisimajoitusta nuorille, neuvontapalveluja ilman ajanvarausta, vanhemmille tukikeskusteluita vanhemmuuteen liittyvissä asioissa, sekä nuorille ystävä- ja tukihenkilötoimintaa ja toiminnallisia ryhmiä (Salmi, SPR Tampereen Nuorten turvatalo, 2011). Tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin, mitä SPR:n Nuorten turvatalon tarjoamia palveluita he toivoisivat koulun tueksi koulukiusaamisongelman kanssa.

Suurin osa vastaajista (70 %) koki nuorten ystävätoiminnan parhaaksi tukimuodoksi. Myös Turvatalon keskustelupalveluita, oppitunnin pitämistä nuorille ja nuorten avoimia toiminnallisia ryhmiä pidettiin hyvinä tukimuotoina. Lähes puolet vastaajista (47,50 %) koki myös nuorten nettiavun hyödylliseksi tavaksi auttaa nuoria. (Kuvio 16.)

Nuorten itsenäistymisen tukea sekä kriisimajoitusta ei pidetty kovin tarpeellisena tukimuotona yläasteikäisille. Nuorten itsenäistymisen tuen kohderyhmää ovat ehkä vanhemmat kuin yläasteikäiset, jotka ovat vielä alaikäisiä. Kriisimajoituksen tarve saattaa syntyä enemmänkin kotioloissa kuin koulun tarpeesta. Näistä syistä näitä kahta vastausvaihtoehtoa on varmaankin vastattu vähiten. ”Jokin muu, mikä?” – kohtaan tuli yksi vastaus, jossa todettiin kaikkien Nuorten turvatalon tarjoamien tukimuotojen olevan erinomaisia työtapoja koulukiusaamisen hoitamisessa. (Kuvio 16.)

Tampereen Nuorten turvatalon johtaja Lasse Salmi toteaa tutkimustuloksiin, että heidän haasteenaan omassa palvelurakenteessaan onkin vahva päivystyslunne sekä kriisimajoituspainotteisuus. Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset antavat vahvistusta Turvatalon nykyiselle strategiatyölle, jossa kriisimajoitustoiminnasta siirretään painopistettä nuorten ja vapaaehtoisten osallistumiseen sekä yhteistoiminnan suuntaan, kuvailee Salmi.

Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1. Turvatalon keskustelupalvelut, joissa Turvatalon työntekijä voi tavata nuoret ja/tai vanhemmat nopeasti	26	65,00%					
2. Kriisimajoitus, jossa nuori yöpyy tilapäisesti turvatalolla	8	20,00%					
3. Oppitunnin pitäminen nuorille nuoria askarruttavista asioista	27	67,50%					
4. Nuorten ystävätoiminta, jossa nuorella on mahdollisuus saada ystäviä tai tukihenkilö	28	70,00%					
5. Nuorten avoimet toiminnalliset ryhmät, joissa tavoitteena on luoda yhteisiä onnistumisen kokemuksia	24	60,00%					
6. Nuorten nettiapu, jossa nuoret keskustelevat ohjatusti Tukinetin sivuilla	19	47,50%					
7. Nuorten itsenäistymisen tuki, jossa nuoria autetaan monin eri tavoin oman elämän alkuun	8	20,00%					
8. Jokin muu, mikä?	1	2,50%					
Yhteensä							

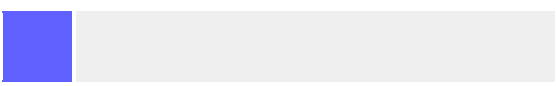

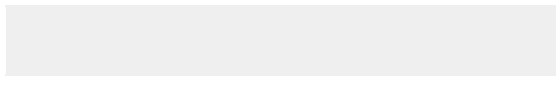
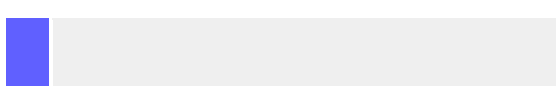
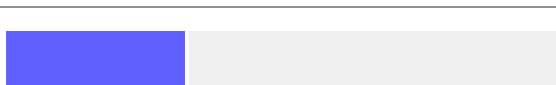
KUVIO 16. Turvatalon palvelut jotka voisivat auttaa kouluja koulukiusaamisongelmissa

Lähes puolet vastaajista koki yläasteen alkuvaiheen parhaimmaksi ajankohdaksi SPR:n Nuorten turvatalon tulla koulun tueksi koulukiusaamisongelman hoitamiseen ja ennaltaehkäisyyn. 32,50 % vastaajista koki, että Turvatalon tuki on yhtä hyödyllistä yläkoulun kaikissa vaiheissa. Osa vastaajista koki myös, että ulkopuolisen tahon tukea tarvittaisiin alakoulun aikana ja sen loppuessa. Kukaan vastaajista ei kokenut, että ulkopuolisen tahon tuki olisi otollisinta kohdistaa yläkoulun loppuvaiheeseen. (Kuvio 17.)

Tarkasteltaessa kiusaamisen esiintymisen määrää eri vuosiluokilla, havaitaan yhtenevää syyttä tuen tarpeen kanssa. Kolmannes vastaajista kertoi kiusaamista esiintyvän eniten 7. luokalla ja noin puolet vastaajista kertoi, ettei vuosiluokissa ole eroja. (Kuvio 9; kuvio 17).

Turvatalon johtajan Lasse Salmen mukaan turvatalon asiakkaat ovat tällä hetkellä 16–19 -vuotiaita nuoria. Salmen mukaan tutkimustulos asettaakin haasteita perustoiminnan kehittämiselle entistä nuorempaan ikäryhmään. Ystävätoiminta, jota 70 % vastaajista piti toimivana tukimuotona, on käytännössä vasta muotoutumassa Turvatalon yhdeksi toimintamuodoksi, mutta tutkimustuloksia hyödyntäen sitä tullaan varmasti kehittämään. Salmen mukaan tutkimustuloksen hyödyntäminen toiminnassa on erittäin tarpeellista ja heidän tutkimusta edeltänyt tavoitteensa aloittaa pilottiprosessit kolmen yläkoulun kanssa jo ensi lukuvuotena sai tämän tutkimuksen myötä lisäkannusta.

Kokonaisuudessaan SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo aikoo hyödyntää tutkimuksemme tuloksia suunnitellessaan ja toteuttaessaan yhteistyötä eri Tampereen koulujen kanssa.

	Vastaus	Lukumäärä	Prosentti	20%	40%	60%	80%	100%
1.	alakoulun loppu- vaiheessa	5	12,50%					
2.	yläkoulun alkaessa	19	47,50%					
3.	peruskoulun lop- puvaiheessa	0	0,00%					
4.	alakoulun kaikissa vaiheissa	3	7,50%					
5.	yläkoulun kaikissa vaiheissa	13	32,50%					
	Yhteensä	40	100%					

KUVIO 17. Ajankohta, joka koettiin parhaimmaksi SPR:n Nuorten Turvatalon tulla kou-
lun tueksi koulukiusaamisongelman ennaltaehkäisemisessä ja hoitamisessa

7 YHTEENVETO

Tutkimuksemme tulokset kuvaavat Tampereen yläkoulujen oppilashuoltoryhmien jäsenten näkemyksiä koulukiusaamisesta kouluissaan. Tutkimuksessa kävi ilmi, että koulukiusaamista havaitaan enemmän kuin siihen puututaan. Näin ollen aina osa kiusaamistapauksista jää vaille puuttumista. Mielestämme vastaajien havaitsema kiusaamisen määrä tuntuu kovin vähäiseltä. Tutkimustiedon perusteella arvioimme, että päivittäistä kiusaamista tapahtuu kouluissa havaittua enemmän.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton tutkimuksen mukaan kiusaamista havaitsee päivittäin pojista 22 % ja tytöistä 13 %, eli enemmän kuin mitä oppilashuoltoryhmä kiusaamista havainnoi. Myös oppilaiden itsensä arvioimat määrät kiusaamisesta vaikuttavat todellisuutta pienemmiltä. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi se, että valtakunnallisten, suurta julkisuusarvoa saavien koulukiusaamistutkimusten aineisto kerätään kyselyillä. Haastatteluilla saisi todennäköisesti hieman erilaisia tuloksia. Nuorten asenne vastata lähes jokavuotisiin koulukiusaamiskyselyihin saattaa olla välinpitämätön eikä oman vastaamisen merkitystä koulukiusaamisongelman poistamiseksi välttämättä nähdä. Sekä oppilaiden että koulun henkilökunnan vähäisiin kiusaamisen havaitsemislukuihin saattaa vaikuttaa myös se, että kouluilta puuttuu selkeät määritelmät siitä, mikä on kiusaamista.. Koulukiusaamisen määrittelyssä on usein mukana toistuvuuden vaatimus. Mikäli koulukiusaaminen määritellään näin, sallitaan yksittäiset kiusaamistapaukset helposti.

Yläkoulun aikana kaikilla vuosiluokilla tapahtuu kiusaamista, mutta 7. luokalla kiusaamista havainnoidaan tapahtuvan selkeästi eniten. Opinnäytetyömme yksi tutkimuskysymys oli, miten SPR:n Nuorten turvatalo voisi olla mukana koulukiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä ja hoitamisessa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että kolmannen sektorin toimijoita kaitataan koulun tueksi koulukiusaamisongelman käsittelyyn. Erilaiset järjestöt voivat tarjota kouluille uusia toimintamuotoja sekä tukea niin koulua kuin nuoria koulukiusaamisen ja nuorten yksinäisyyden vähentämisessä. SPR:n Nuorten turvatalon palveluita koulukiusaamista vastaan myös toivottiin kohdennettavan juurikin 7. luokalle. SPR:n palveluista ystä-

vätoiminta nuorille koettiin kaikkein parhaimmaksi tukimuodoksi. Tänä päivänä kiusaaminen kouluissa näkyy enemmän psyykkisen ja sosiaalisen kiusaamisen muotoina kuin fyysisenä kiusaamisena. Tytöissä ja pojissa nähtiin olevan lähes saman verran kiusattuja ja kiusaajia, poikia hieman tyttöjä enemmän.

Vastaajat arvioivat sekä koko koulun että omat henkilökohtaiset resurssinsa melko hyväksi koulukiusaamisongelman hoitamisessa. Kiusaamiseen puuttumiseen käytettävissä olevien resurssien arviointi melko hyväksi tai erittäin hyväksi yllätti meidät. On hyvä, että oppilashuoltoryhmän jäsenet kokevat, että heillä on resurssien puolesta todellinen mahdollisuus puuttua koulukiusaamiseen. Toisaalta samat henkilöt kokevat, että koulukiusaamisen määrä on pysynyt ennallaan eikä sitä ole saatu vähenemään. Tämän tutkimuksen kautta kouluilla olisi ollut mahdollisuus tuoda esille kouluissa olevia ongelmia asian hoitamisessa ja epäkohtia olisi siten voitu osoittaa myös kaupungin päättäjille.

Koulun on tärkeä sopia yhteisesti henkilökunnan ja oppilaiden kanssa siitä, mikä on kiusaamista. Käsitksemme mukaan tietty määrä kiusaamista kouluissa sallitaan oletuksella, kiusaamista on aina ollut ja tulee olemaan. Riippumatta siitä, onko koulukiusaaminen määritelty toistuvaksi mielipahan aiheuttamiseksi tai tasaväkisten oppilaiden välienselvittelyksi, kiusaamistilanteet vaativat aikuisten seuranta ja mahdollisesti puuttumista. Joskus välienselvittelyt ja kavereiden väliset ristiriidat voivat ilmetä ei-toivotulla tavalla, jolloin aikuisen puuttuminen tilanteeseen on tarpeellista. Oppilaiden välinen toiminta ei aina täytä koulun asettamia kriteerejä koulukiusaamiselle. Siitä huolimatta ”kevyempiin” tapauksiin puuttuminen osoittaa oppilaille aikuisten huomioimista ja sen, että koulussa ei hyväksytä loukkaavaa käytöstä toisia kohtaan. Koulun henkilökunta näyttää oppilaille, millaisia käyttäytymismalleja koulussa suositaan ja mihin asetetaan ei-toivotun käyttäytymisen rajat. Jos kiusaaminen muuttuu puuttumisen oikeuttavaksi toiminnaksi vasta toistuessaan, on koulu oppilaiden näkökulmasta hyväksynyt kiusaajan toimintamallin.

Kiva Koulu – ohjelma koetaan hyväksi metodiksi koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä, kuitenkin sen toteuttamiselle ei tunnu olevan riittävästi aikaa. Perusopetuslaki (1998/628) kuitenkin asettaa koulun päätavoitteeksi oppilaiden kasvun ihmisinä ja kansalaisina, sekä

antaa oppilaille tarpeellisia tietoja ja taitoja elämää varten. Vasta tämän jälkeen tulevat tiedolliset tavoitteet. Meidän mielestämme olisikin ensisijaisen tärkeää käyttää aikaa ja resursseja nuorten sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja ihmisenä kasvamiseen aikaisempaa enemmän. Mielestämme koulun ilmapiirillä ja koulussa viihtymisellä on merkittävä rooli koulukiusaamisen vähentämisessä. On havaittu, että vaikka suomalaiset koululaiset menestyvät OECD:n osaamista kartoittavissa PISA-tutkimuksissa erinomaisesti, he eivät Maailman terveysjärjestön kansainvälisten vertailujen mukaan viihtyneet kouluissa lainkaan niin hyvin kuin muiden maiden lapset ja nuoret (Salmivalli 2010, 145).

Koulukiusaamisen vähentäminen ja poistaminen vaatii suunnitelmallisia toimenpiteitä jo ennen itse koulukiusaamista. Vuorovaikutustaitojen kehittäminen, empatiakasvatus, oppilaan itsetunnon vahvistaminen ja hyvän yhteishengen luominen ovat tärkeitä tekijöitä pyritessä vähentämään koulukiusaamista. Koulukiusaaminen on laaja ilmiö eivätkä pelkät kiusaamistilanteiden selvittelyt riitä itse ongelman poistamiseen. Ehkä olisi hyödyksi pysähtyä miettimään uudestaan sitä, mikä on koulun ensisijainen tehtävä. Halutaanko peruskoulun käyneille tarjota ensisijaisesti laajaa, yleissivistävää faktatietoa vai pitäisikö nuorille kuitenkin tarjota läpi elämän tarvittavia elämisen taitoja aiempaa enemmän?

Tutkimuksen aikana nousi esille mahdollisia uusia tutkimustehtäviä aihetta kohtaan. Pohdimme muun muassa sitä, eroisivatko vastaustulokset, mikäli sama kysely teetettäisiin yläkouluikäisten opettajille ja luokanvalvojille, jotka ovat päivittäin tekemisissä oppilaiden kanssa. Myös kyselyn teettäminen alakoulun henkilökunnalle saattaisi tuottaa erilaisia vastauksia esimerkiksi kohtaan, milloin kaivattaisiin koulun ulkopuolisen tahon tukea koulukiusaamisen käsittelyyn. Olisi myös hedelmällistä tutkia koulukiusaamisen muuttumista ja jatkuvuutta alakoulun ja yläkoulun läpi.

Sekä itse koulukiusattu että tyttärensä kiusaamista seurannut Tina Holmberg-Kalenius (2008) arvelee, että kouluviranomaiset hyötyisivät kiusattujen lasten vanhempien että entisten kiusattujen kuuntelemisesta. Toistaiseksi koulut eivät kuitenkaan ole hyödyntäneet tätä mahdollisuutta. Olisikin kiinnostavaa tutkia miten aikuiset entiset koulukiusatut lähtisivät ratkomaan koulukiusaamisongelmaa.

Opinnäytetyöprosessimme kesti yhteensä seitsemän kuukautta. Työ eteni lähes koko ajan tasaisesti, toisinaan hiukan nopeammalla tahdilla kuin toisinaan. Yhteistyömme keskenämme sujui erittäin hyvin ja näkemyseroja työn teosta ei ollut juuri lainkaan. Saimme myös jaettua työmäärää keskenämme tasaisesti. Yhteistyö työelämätahon kanssa oli odotettua vähäisempää ja haastavaa. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista ja opettavaista.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R., Vilén, M. 2007. Nuoren aika. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Apu –lehti. 2011. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Julkaistu 17.1.2011. Luettu 7.4.2011 <http://www.apu.fi/artikkeli/elamaa-koulukiusaamisen-jalkeen>
- Autio M., Eräranta, K., Myllyniemi, S. Nuorisotutkimusseura, Opetusministeriö, Stakes. 2008. Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja 2008. Helsinki: Hakapino Oy.
- Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kotimaa-Yhtiöt Oy/Kirjapaja
- Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän Yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13307/9513926966.pdf?sequence=1>
- Hamarus, P. 1998. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja nro 10/1998. Älä kiusaa mua. Miten tunnistan ja estän koulukiusaamisen. Turku: Länsi-Suomen lääninhallitus.
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U., Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli. Koulu mielen-terveyden tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holmberg-Kalenius T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kaukiainen A., Salmivalli C. 2009. KiVa Koulu. Vanhempien opas. Turku: Opetusministeriö. http://data.kivakoulu.fi/materiaalit/kirjat/vanhempienopas_FIN/
- KiVa Koulu. 2011. Luettu 21.4.2011. <http://www.kivakoulu.fi/>
- Kouluterveyskysely. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 18.11.2010. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Luettu 16.12.2010. <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/taulukot2009/kokomaa2009/index.htm>

Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2009. Peura, J., Palkonen, M., Kirves L. Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. Luettu 15.3.2011. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/24efb756c11a6daab3d30f01f9155e2e/1300195629/application/pdf/8577382/MLL%20Kiusaamiskyselyraportti%20web.pdf>

OAJ.2011. OAJ:n ohjeet koulukiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseksi. Päivitetty 18.4.2011. Luettu 18.4.2011.

http://www.oaj.fi/pls/portal/PORTAL.wwwv_media.show?p_id=710884&p_settingssetid=1&p_settingssiteid=515&p_siteid=515&p_type=basetext&p_textid=710885

Oppilashuolto. Tampereen kaupunki. 2010. Julkaistu 15.9.2009. Päivitetty 7.9.2010. Luettu 7.3.2011. <http://www.tampere.fi/koulutusjaopiskelu/perusopetus/hyvinvointi/oppilashuolto.html>

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Punainen risti. Nuorten turvatalo. 2011. Luettu 3.3.2011.

http://www.redcross.fi/apuajatukea/nuortenturvatalot/fi_FI/index/

Salmi, L. 2011. johtaja. SPR:n Tampereen Nuorten turvatalo. Sähköpostikysely. Saapunut 28.4.2011. Luettu 30.4.2011.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus

Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus

Salmivalli, C. 1999. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.

Tampereen kaupunki. Koulun hyvinvointiprofiili. 2004. Luettu 7.3.2011 <http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/valtakun/index.php>

Valtioneuvoston asetus 1435/2001

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1

LIITTEET

SAATEKIRJE KYSELYLLE

Tampere 2011 Koulukiusaamiskysely

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn!

Hyvä Vastaanottaja

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia Tampereen peruskoulujen 7-9 -luokkien oppilaiden välistä koulukiusaamisongelmaa oppilashuoltoryhmän näkökulmasta. Tavoitteena on myös selventää SPR:n Nuorten Turvatalon mahdollisuutta toimia yhteistyössä koulun ja muiden koulussa nuorten hyvinvointia tukevien hankkeiden kanssa koulukiusaamisongelman ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa.

Kysely lähetetään Tampereen yläkoulujen oppilashuoltoryhmien jäsenille. Tutkimuksen tulokset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Yksittäisten henkilöiden tai koulujen vastauksia ei pystytä tunnistamaan.

Tutkimus on Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyö, joka toteutetaan yhteistyössä SPR:n Nuorten Turvatalon kanssa. Tutkimuksen tulokset tullaan julkaisemaan opinnäytetyössä keväällä 2011.

Vastausaikaa kyselylle on 1.2.2011 - 15.2.2011. Kyselyn ehtii täyttää noin 10 minuutissa.

Opinnäytetyön ohjaajana toimii TAMK:n sosiaalialan koulutusohjelman koulutuspäällikkö, yliopettaja Sirpa Tietäväinen.

Kiitämme kaikkia kyselyyn vastanneita!

Ystävällisin terveisin

Maija Lielähti ja Marika Saari

Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat

Lasse Salmi, johtaja

SPR:n Nuorten Turvatalo, Tampere

KYSELY

LIITE 2: 1 (6)

Tampere 2011 Koulukiusaamiskysely

Valitse seuraavista oma ammattinimekkeesi

- rehtori
- opinto-ohjaaja
- koulukuraattori
- koulupsykologi
- terveydenhoitaja
- erityisopettaja

Missä koulussa työskentelet?

- Amurin koulu
- Etelä-Hervannan koulu
- Hatanpään koulu
- Kaarilan koulu
- Kaukajärven koulu
- Klassillinen koulu
- Kämmenniemen koulu
- Lielahden koulu
- Linnainmaan koulu
- Pohjois-Hervannan koulu
- Pyynikin koulu
- Ristinarkun koulu
- Sammon koulu
- Sampolan koulu
- Tammerkosken koulu
- Tampereen normaalikoulu

LIITE 2: 2 (6)

Miten monta vuotta olet toiminut nykyisessä tehtävässäsi?

- alle vuoden
- 1 – 3 vuotta
- 4 – 6 vuotta
- 7 – 9 vuotta
- yli 10 vuotta

Miten usein olet havainnut oppilaiden välistä kiusaamista koulussasi tämän lukuvuoden aikana?

- päivittäin
- viikoittain
- kuukausittain
- harvemmin kuin kuukausittain
- en ollenkaan

Kuinka usein olet puuttunut oppilaiden välisiin kiusaamistilanteisiin tämän lukuvuoden aikana?

- päivittäin
- viikoittain
- kuukausittain
- harvemmin kuin kuukausittain
- en ollenkaan

Minä ajankohtana kiusaamista esiintyy eniten?

- 7. luokalla
- 8. luokalla
- 9. luokalla
- vuosiluokissa ei ole eroja
- en osaa sanoa

LIITE 2: 3 (6)

Miten koulukiusaamisen määrä on mielestänne muuttunut viimeisten kolmen vuoden aikana?

- lisääntynyt huomattavasti
- lisääntynyt hieman
- pysynyt ennallaan
- vähentynyt hieman
- vähentynyt huomattavasti

Arvio sukupuolen vaikutusta kiusaamiseen - valitse sopiva vaihtoehto

- tytöt ovat useammin kiusauksen kohteina kuin pojat
- pojat ovat useammin kiusauksen kohteina kuin tytöt
- sukupuoli ei vaikuta

Arvioi sukupuolen vaikutusta kiusaamiseen - valitse sopiva vaihtoehto

- tytöt kiusaavat useammin kuin pojat
- pojat kiusaavat useammin kuin tytöt
- sukupuoli ei vaikuta

LIITE 2: 4 (6)

Keneltä useimmiten tulee tieto koulukiusaamistapauksesta?

- oppilashuoltoryhmän jäseneltä
- opettajalta
- vanhemmalta
- kiusatulta
- kiusaajalta
- joltakin muulta oppilaalta
- joku muu, kuka?

Millaisena näet koulusi omat resurssit koulukiusaamisongelman hoitamisessa?

- erittäin hyvinä
- melko hyvinä
- melko heikkoina
- heikkoina

Arvioi miten hyvin omat resurssisi riittävät puuttuaksesi koulukiusaamiseen?

- erittäin hyvin
- melko hyvin
- melko heikosti
- heikosti
- ei lainkaan

LIITE 2: 5 (6)

Mitä resursseja toivoisit koulullesi lisää koulukiusaamisongelman kanssa?

- työaika
- henkilöstön koulutusta
- lisää henkilökuntaa
- moniammatillista yhteistyötä koulun sisällä
- verkostoyhteistyötä koulun ja muiden toimijoiden välillä
- yhteysmahdollisuuksia vanhempien ja koulun välille
- jotakin muuta, mitä?

Millaisia hyviä käytäntöjä koulussanne on ollut koulukiusaamisongelman hoitamiseksi?

Onko koulussanne ollut koulukiusaamisongelman hoitamiseksi jokin käytäntö, jonka olette todenneet toimimattomaksi?

LIITE 2: 6 (6)

Miten SPR:n Nuorten turvatalo voisi tukea kouluanne koulukiusaamisen ja nuorten yksinäisyyden ehkäisemisessä? Halutessasi voit valita useamman vaihtoehdon.

- Turvatalon keskustelupalvelut, joissa voimme tavata nuoret ja/tai vanhemmat nopeasti
- Kriisimajoitus, jossa nuori yöpyy tilapäisesti turvatalolla
- Oppitunnin pitäminen nuorille esim. aiheesta miten nuoret ovat selvinneet pulmallisista tilanteista
- Nuorten ystävätoiminta, jossa nuorella on mahdollisuus saada ystäviä tai tukihenkilö
- Nuorten avoimet toiminnalliset ryhmät, joissa tavoitteena on luoda yhteisiä onnistumisen kokemuksia
- Nuorten nettiapu, jossa nuoret keskusteleval ohjatusti Tukinetin sivuilla
- Nuorten itsenäistymisen tuki, jossa nuoria autetaan monin eri tavoin oman elämän alkuun
- Jokin muu, mikä?

Minkä ajankohdan koet parhaimmaksi SPR:n Nuorten Turvatalon tulla koulun tueksi koulukiusaamisongelman ennaltaehkäisemisessä ja hoitamisessa?

- alakoulun loppuvaiheessa
- yläkoulun alkaessa
- peruskoulun loppuvaiheessa
- alakoulun kaikissa vaiheissa
- yläkoulun kaikissa vaiheissa